

Fælles Mål

Faghæfte 25

Børnehaveklassen

Fælles Mål – Faghæfte 25 – Børnehaveklassen

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie som nr. 12 - 2003

Grafisk tilrettelæggelse: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, september 2003

ISBN 87-603-2346-9

ISBN (WWW) 87-603-2348-5

ISSN 1399-2260

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie (Online) ISSN 1399-7394

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Område for Grundskolen

Bestilles (UVM 5-433) hos:

Undervisningsministeriets forlag

Strandgade 100 D

1401 København K

Tlf. nr.: 3392 5220

Fax nr.: 3392 5219

E-mail: forlag@uvm.dk

eller hos boghandlere

Tryk: Sangill Grafisk Produktion (Miljøcertificeret)

Trykt med vegetabiliske trykfarver på svanemærket papir

Printed in Denmark 2003

Indhold

5	Forord
6	Indledning
7	Folkeskolens formål
8	Om Fælles Mål
10	Folkeskoleloven om børnehaveklassen
11	Børnehaveklassens overordnede mål
12	Sprog og udtryksformer
13	Natur og naturfaglige fænomener
14	Det praktisk musiske
15	Bevægelse og motorik
16	Sociale færdigheder
17	Samvær og samarbejde
18	Undervisningsvejledning
18	<i>Indledning</i>
18	De formelle rammer
18	<i>Folkeskoleloven er ramme for børnehaveklassen</i>
20	De seks indholdstemaer
20	<i>Sprog og udtryksformer</i>
24	<i>Natur og naturfaglige fænomener</i>
28	<i>Det praktisk musiske</i>
30	<i>Bevægelse og motorik</i>
32	<i>Sociale færdigheder</i>
35	<i>Samvær og samarbejde</i>
38	Generelle pædagogiske emner
38	<i>Det 5-6 årige barn</i>
39	<i>Overgange</i>
42	<i>Skole-hjem samarbejde</i>
45	<i>Den pædagogiske opgave</i>
49	<i>Planlægning af undervisning</i>
55	<i>Undervisningsdifferentiering</i>
56	<i>Den rummelige skole</i>
58	<i>Børn med særlige behov</i>
60	<i>Tosprogede børn</i>

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

Jeg har valgt at kalde de nye faghæfter for FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstilegnelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal alle børn have mulighed for at lære så meget som muligt. Skolens undervisning skal fortsat tage udgangspunkt i det enkelte barns styrkeområder, samtidig med at barnet bringes frem mod de fælles mål. Netop derfor er det helt afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne fortsat har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf udtrykker fortsat på meget fin vis folkeskolens værdigrundlag og angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne.

ULLA TØRNÆS
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 730 af 21. juli 2000

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. "Elevernes alsidige personlige udvikling" er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på			Lyst til at lære				At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.uvm.dk>

Folkeskoleloven om børnehaveklassen

Bekendtgørelse af lov om folkeskolen af 21. juli 2000, som ændret ved lov nr. 300 af 30. april 2003

§ 11. Undervisningen i børnehaveklasser gives overvejende i form af leg og andre udviklende aktiviteter. Det tilstræbes at gøre børnene fortrolige med skolens daglige liv.

Stk. 2: Undervisningsministeren fastsætter nærmere regler om indholdet i børnehaveklassen, herunder om målene for børnehaveklassen.

Ikrafttrædelse

Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. august 2003.

Børnehaveklassens overordnede mål

Undervisningen i børnehaveklassen skal være med til at lægge fundamentet for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling ved at give det enkelte barn udfordringer, der udvikler barnets nysgerrighed, videbegær og lyst til at lære og gør barnet fortroligt med skolen.

Det tilstræbes, at børnene som en del af den alsidige personlige udvikling tilegner sig viden og færdigheder, som undervisningen i skolens grundlæggende fag kan bygge videre på.

Undervisningen i børnehaveklassen skal skabe sammenhæng både mellem børnenes overgang fra hjem og dagtilbud til skolen og mellem børnehaveklasse, de efterfølgende klassetrin og skolefritidsordning/dagtilbud.

Børnehaveklassens indhold og mål

Leg skal udgøre et centralt element i undervisningen med vægt på legens egenverdi og læring gennem leg og legelignende aktiviteter.

Undervisningen i børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i og videreudvikle færdigheder, viden og erfaringer, som børnene har tilegnet sig i familie, dagtilbud og fritid.

Undervisningen skal tilstræbe, at børnene udvikler lyst til og motivation for at beskæftige sig med skolens indhold, sociale fællesskab og særlige arbejdsformer og herved bidrage til, at børnene forberedes på den videre skolegang.

Undervisningen tilrettelægges, så børnene erfarer, at de er en del af et større socialt fællesskab.

Indholdet i undervisningen skal mindst omfatte følgende temaer:

- Sprog og udtryksformer.
- Naturen og naturfaglige fænomener.
- Det praktisk musiske.
- Bevægelse og motorik.
- Sociale færdigheder.
- Samvær og samarbejde.

Sprog og udtryksformer

Mål	Undervisningens indhold
<i>Undervisningen skal lede frem mod, at børnene ved slutningen af børnehaveklassen har tilegnet sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at:</i>	
Lytte, fortælle, fabulere og genfortælle med forståelse for, at sproglige udtryk kan være forskellige.	Undervisningen skal indeholde fortælling og oplæsning, som stimulerer børnenes lyst til at lytte opmærksomt. Indholdet skal omfatte både fakta og fiktion og udvikle børnenes ordforråd og begrebsverden samt appellere til deres fantasi og lyst til at beskæftige sig med bøger og andre skriftlige medier. Der lægges vægt på, at børnene selv får mulighed for at fortælle, fabulere og genfortælle med anvendelse af forskellige udtryksformer.
Indgå i samtale og dialog med bevidsthed om egen rolle.	Gennem klassesamtaler og dialog øver børnene forskellige former for tale- og lytteroller, herunder at føre ordet og at lytte opmærksomt til andre.
Vise opmærksomhed og interesse for det talte og skrevne sprog og for selv at meddele sig i tal, skrift og tegning og kunne skelne mellem tal og bogstaver.	Undervisningen skal omfatte aktiviteter og lege med lyde, rim, rytmer og grafiske symboler, herunder bogstaver og tal. Børnene skal gøre erfaringer med at meddele sig gennem tegning og skrift, herunder såvel almindelige som selvopfundne tegn, bogstav- og skriftformer.

Natur og naturfaglige fænomener

Mål	Undervisningens indhold
<p><i>Undervisningen skal lede frem mod, at børnene ved slutningen af børnehaveklassen har tilegnet sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at:</i></p>	
<p>Lægge mærke til naturfaglige fænomener fra hverdagen, herunder være i stand til at reflektere over, stille spørgsmål til og diskutere deres iagttagelser.</p>	<p>I undervisningen sættes der fokus på undersøgende, eksperimenterende og legende aktiviteter. Aktiviteterne skal tilrettelægges, så børnene får mulighed for at udbygge deres naturfaglige forståelse, herunder begreber som tid og rum, årets og døgnets gang samt vejret.</p>
<p>Tage hensyn til og vise respekt for naturen.</p>	<p>Undervisningen skal lægge vægt på at udvikle børnenes interesse, nysgerrighed og respekt for naturen. Som en del af undervisningen skal børnene lære, hvordan man færdes i naturen, bruger den hensynfuldt og undgår at gøre skade på flora og fauna, samt hvordan de selv kan bidrage til forbedring af miljøet.</p>
<p>Have kendskab til tal og tælle-remser.</p>	<p>Undervisningen skal give børnene erfaring med at beskrive ting og oplevelser ved hjælp af tal gennem konkrete oplevelser, herunder boldspil, terning- og brætspil samt konkrete tælle- og sorteringsopgaver.</p>
<p>Beskrive naturfaglige iagttagelser blandt andet med brug af kategorierne størrelse, form, antal og vægt</p>	<p>Undervisningen sigter mod, at børnenes sprog udvikles, så de kan beskrive, navngive og diskutere naturfaglige iagttagelser, genstande og fænomener. De skal udvikle begyndende kendskab til det matematisk-naturfaglige områdes særlige sprog, som giver mulighed for forskellige grader af præcision, herunder kategorierne størrelse, form, antal og vægt.</p>

Det praktisk musiske

Mål	Undervisningens indhold
<p><i>Undervisningen skal lede frem mod, at børnene ved slutningen af børnehaveklassen har tilegnet sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at:</i></p>	
<p>Opleve forskelligartede kulturindtryk og udtrykke sig på forskellige måder.</p>	<p>Undervisningen skal tilrettelægges, så børnene får mulighed for med alle sanser at erfare, at viden, indtryk og oplevelser kan erhverves fra forskellige udtryksformer og medier, herunder billeder, musik, sange, film, fortællinger og dramatiske optrin. Børnene skal selv gøre erfaringer og eksperimentere med at anvende disse udtryksformer både i voksenstyrede sammenhænge og i frie aktiviteter på eget initiativ.</p>
<p>Benytte forskellige materialer, redskaber og teknikker.</p>	<p>Igennem skabende aktiviteter skal børnene opnå kendskab til og fortrolighed med brugen af forskellige redskaber, instrumenter, materialer, teknikker og arbejdsformer, der knytter sig til det praktisk musiske område, herunder brug af it og medier.</p>

Bevægelse og motorik

Mål	Undervisningens indhold
<i>Undervisningen skal lede frem mod, at børnene ved slutningen af børnehaveklassen har tilegnet sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at:</i>	
Beherske og bruge kroppen varieret og vise udholdenhed.	Gennem forskellige former for leg og aktiviteter skal undervisningen sikre, at børnene bruger kroppen varieret, og samtidig motivere dem til fysisk aktivitet, herunder stimulere deres glæde ved at bevæge sig og vise udholdenhed. Gennem idrætsaktiviteter, bevægelseslege og arbejde skal børnene opøve elementære grovmotoriske færdigheder og grundlæggende bevægelsesmønstre og blive fortrolige med anvendelsen af forskellige former for redskaber og værktøj.
Beherske finmotoriske bevægelser.	Undervisningen skal støtte børnene i at videreudvikle deres finmotoriske bevægelser. Igennem aktiviteter som at klippe, tegne, male og anvende it, udvikler de deres finmotoriske færdigheder og øver øje-hånd koordination.
Udnytte hele skolen og dens legeområder og kende lokalområdets muligheder og begrænsninger.	Undervisningen skal inddrage skolens legeområder såvel ude som inde på en sådan måde, at børnene bliver fortrolige med og kan udnytte dem. Børnene skal lære at orientere sig sikkert i deres lokalområde både i forhold til at begå sig i trafikken og til at kunne anvende lokalområdets tilbud.

Sociale færdigheder

Mål	Undervisningens indhold
<i>Undervisningen skal lede frem mod, at børnene ved slutningen af børnehaveklassen har tilegnet sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at:</i>	
Etablere og vedligeholde venskaber og lege sammen med børn med andre normer og værdier end deres egne.	Igennem undervisning og leg skal børnene opleve betydningen af at have venner, og de skal være bekendt med deres eget ansvar i forhold til at udvikle og vedligeholde gode relationer til både børn og voksne.
Medvirke til at opbygge klassens normer og regler.	Undervisningen skal tilrettelægges, så børnene inddrages i aftaler om, hvilke regler og normer, der skal gælde i klassen, og hvordan reglerne overholdes. De skal opleve, at de har indflydelse på og kan påvirke klassens aftaler.
Tage del i ansvaret over for fællesskabet.	Undervisningen tilrettelægges, så børnene lærer at påtage sig opgaver, som ligger ud over deres personlige interesser, herunder at overholde aftaler om orden, oprydning og arbejdsro.
Varetage dagligdagens personlige funktioner, herunder kunne forstå og følge en instruktion.	Aktiviteterne i børnehaveklassen skal styrke og videreudvikle børnenes færdigheder i forhold til at være selvhjulpne. De skal gøre erfaringer med at modtage og forstå en kollektiv besked og handle derefter.

Samvær og samarbejde

Mål	Undervisningens indhold
<i>Undervisningen skal lede frem mod, at børnene ved slutningen af børnehaveklassen har tilegnet sig viden og færdigheder, der sætter dem i stand til at:</i>	
Kende og efterleve almindelige regler og normer for klasseundervisning og gruppearbejde.	Undervisningen skal tilrettelægges, så børnene introduceres til mange forskellige organisations- og samarbejdsformer, herunder arbejde alene, parvis, i grupper og i klasseundervisning. Igennem samarbejdet lærer børnene at give og modtage hjælp, inspiration og ros og udvikle tålmodighed over for situationer, hvor de må sætte egne interesser til side for fællesskabets skyld.
Komme med forslag til undervisningens indhold og foreslå arbejdsformer og aktiviteter, der passer til indholdet, og opstille enkle mål for eget arbejde.	Undervisningen skal tage udgangspunkt i børnenes interesser og løbende inspirere dem til at uddybe disse samt udvikle nye. Børnene skal opleve, at de ved at blive inddraget i valg af indhold, målsætning og evaluering har indflydelse på undervisningen, og at de selv og andre bliver glade og stolte, når målet nås.
Tage initiativ og foretage valg, herunder fastholde valget.	Aktiviteterne skal tilrettelægges, så børnene bliver fortrolige med at tage initiativer og træffe valg mellem flere muligheder i både frie og voksenstyrede aktiviteter.
Fordybe sig både i individuelt arbejde og i samarbejde i større og mindre grupper.	Undervisningen skal lægge vægt på, at børnene udvikler evne til at fastholde deres opmærksomhed og fordybe sig i forskellige aktiviteter, og de skal lære at skelne imellem konstruktiv arbejdsuro og forstyrrende støj.
Tale om egen arbejdsindsats og give udtryk for, om de har nået de fastsatte mål.	Undervisningen skal indføre børnene i et arbejdsforløbs forskellige processer, herunder at foretage valg, opstille mål, fordybe sig i arbejdsprocessen og evaluere det færdige arbejde.

Undervisningsvejledning

Indledning

Det primære mål med en fælles læreplan for det frivillige år i børnehaveklassen er, at børnene skal blive parate til at få det fulde udbytte af den pligtige undervisning fra første klasse og fremefter. Børnehaveklassens læreplan præciserer denne opgave, og undervisningsvejledningen giver anvisninger på, hvordan opgaven kan løses.

Undervisningsvejledningen er inddelt i tre hovedafsnit:

- De formelle rammer
- De seks indholdstemaer
- Generelle pædagogiske emner.

De formelle rammer beskriver kort folkeskolelovens retningslinier for børnenes skolestart i børnehaveklasse og 1. klasse, herunder retningslinierne for undervisningen i børnehaveklassen.

De seks indholdstemaer indeholder en nøjere beskrivelse af hvert af læreplanens indholdstemaer: *Sprog og udtryksformer*, *Naturen og naturfaglige fænomener*, *Det praktisk musiske*, *Bevægelse og motorik*, *Sociale færdigheder* og *Samvær og samarbejde*. Der gives en række praktiske anvisninger på, hvordan der kan arbejdes med de enkelte temaers indhold i relation til de opstillede mål.

Generelle pædagogiske emner oplister og beskriver en række emner, der alle har betydning for tilrettelæggelsen af børnehaveklassens undervisning og børnenes læreprocesser. Det er i den forbindelse vigtigt at understrege, at børnehaveklassen har et dobbelt formål. På den ene side skal børnehaveklassen være med til at skabe fundamentet for skolens arbejde. På den anden side skal skolen være parat til at modtage og rumme de børn, der starter deres skoleforløb i børnehaveklassen.

De formelle rammer

Folkeskoleloven er ramme for børnehaveklassen

Ifølge folkeskolelovens § 37, stk. 1, er det frivilligt for forældrene, om de vil lade deres barn gå i børnehaveklasse. Hvis forældrene ønsker det, skal barnet optages i børnehaveklassen den 1. august i det kalenderår, hvor det fylder 6 år. Der er mulighed for, at optagelsen kan ske et år tidligere, hvis barnet fylder 5 år inden den 1. oktober, og hvis det skønnes, at barnet umiddelbart kan følge undervisningen i børnehaveklassen og året efter kan begynde i 1. klasse. Gennem adskillige år har andelen af børn, der starter skolen i børnehaveklassen, ligget på ca. 98 pct. af en årgang.

Undervisningsvejledning

Børnehaveklassen er en del af folkeskolen og er dermed underlagt folkeskolelovens generelle bestemmelser.

Det betyder, at både forældrene og skolen fra starten af børnehaveklassen har en række rettigheder og pligter, der sigter mod, at de to parter sammen skaber de bedst mulige rammer for barnets personlige, sociale og faglige udvikling.

Ifølge folkeskolelovens § 11, stk. 1, skal undervisningen i børnehaveklassen overvejende gives i form af leg og andre udviklende aktiviteter.

Det betyder, at legen betragtes som en væsentlig del af undervisningen.

Aktiviteterne i børnehaveklassen skal tilrettelægges, så børnene i løbet af børnehaveklassen bliver fortrolige med skolens daglige liv.

Det betyder, at børnene i løbet af børnehaveklassen skal tilegne sig viden og færdigheder, der rustet dem til de udfordringer, de møder i undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

Børn har ret til undervisning

I Danmark er der undervisningspligt. Ifølge folkeskolelovens § 34, stk. 1, indtræder undervisningspligten den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 7 år, og ophører den 31. juli, efter at barnet har modtaget regelmæssig undervisning i 9 år. Eftersom børnehaveklassen er frivillig, tæller undervisningen i børnehaveklassen ikke med i denne sammenhæng.

Det betyder, at et barn, fra det er 6-7 år, har ret til at blive undervist, og forældrene har pligt til at sørge for, at barnet bliver undervist. Det kan være i folkeskolen eller i anden sammenhæng, hvor undervisningen kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen.

Ifølge § 34, stk. 2, kan kommunalbestyrelsen efter forældrenes anmodning eller med deres samtykke godkende, at undervisningen udsættes til et år efter undervisningspligtens indtræden, når det er begrundet i barnets udvikling. Godkendelsen kan blive gjort betinget af, at barnet optages i en børnehave eller en børnehaveklasse.

Det betyder, at det ikke kun er et anliggende imellem barnets forældre og børnehavens medarbejdere, børnehaveklasselederen eller skolens leder at træffe beslutning om, hvorvidt et barn skal vente et år med at begynde i 1. klasse. Det betragtes som en så indgribende beslutning i forhold til barnets ret til undervisning, at det er et anliggende for den kommunale skolemyndighed. Ifølge § 40, stk. 1, er det kommunalbestyrelsens ansvar at påse, at alle undervisningspligtige børn i kommunen får den undervisning, de har krav på.

Undervisningsvejledning

De seks indholdstemaer

Sprog og udtryksformer

Igennem opvæksten udvikler børn deres sproglige formåen ved at kommunikere med de voksne og børn, der er i deres omgivelser. De har løbende lært nye ord og vendinger igennem mange forskellige former for leg og kommunikation. På samme måde har de igennem højtlesning og fra egne forsøg på at læse og skrive fået erfaringer med skriftsproget. Den viden og de erfaringer, børnene allerede har tilegnet sig, skal både videreudvikles og forfines igennem børnehaveklassens sproglige aktiviteter.

Sprogarbejdet i børnehaveklassen må sikre, at børnene får yderligere mulighed for at opdage sprogets indre struktur: sætningsdannelse, orddannelse, bøjningsformer og sprogets rytme og udtale. Tilegnelsen af sprog bør derfor ske i et samspil, hvor

- sammenhængen mellem sprog og handling er funktionel
- ordene får betydning direkte ud af sammenhængen
- børnene får mulighed for selv at anvende sproget.

De skal have mulighed for at udtrykke sig mundtligt og til at lytte til andre. I børnehaveklassen er der ikke tale om, at børnene skal have en struktureret, formel undervisning i læsning og skrivning, men det er vigtigt, at børnehaveklasselederen er opmærksom på, hvordan hun kan støtte børnenes sproglige udvikling og deres opmærksomhed på sprogets forskellige anvendelsesformer.

Undervisningen bør omfatte følgende områder:

- forskellige sproglege
- samtale og dialog
- oplæsning og fortælling
- opdagende læsning og skrivning.

Forskellige sproglege

Undervisningen skal give mulighed for at lytte til flere forskellige former for lyd, hvor barnet får skærpet sin auditive skelneevne og derved bliver i stand til at identificere én lyd fra en anden. I en undervisning, hvor børn skal have mulighed for at opnå indsigt i sprogets lydstruktur, skal de fra første færd ansøres til aktiv udforskning af lydlig indtryk igennem aktiviteter som fx

- at lytte til og selv fremstille forskellige rim og remser
- at lytte til og skelne ord, hvor nogle rimer, og andre ikke gør det
- at gætte, hvilke bogstavlyde der indgår i forskellige ord, gætte lydenes placering i ordet og gætte bogstavlydens navn

Undervisningsvejledning

- at lege med bogstaver og lyde på computeren
- at bygge videre på og færdiggøre sætninger, som andre er begyndt på.

Med udgangspunkt i børnenes egne erfaringer og oplevelser kan sprogets grammatik, ord og sætningers opbygning, ytringens indhold og sprogets forskellige anvendelsesformer undersøges og udvikles.

Igennem undervisningens aktiviteter skal børnene have mulighed for at udvikle deres ordforråd og begrebsverden, så de både i fri og struktureret samtale kan finde betydningen i det sagte. Undervisningen skal rumme aktiviteter, hvor børnene konkret kan sætte ord på handling, og hvor de kan beskrive fortid, nutid og fremtid i et aktivt samspil.

Samtale og dialog

Undervisningen bør rumme situationer, hvor børnene får mulighed for at øve sig i at lytte, tale og spørge og dermed udvikler bevidsthed om forskellige roller i kommunikationssystemet. De skal lære at tale sammen i større og mindre grupper. De skal lære at holde sig til et emne og huske, hvad det fælles emne er, sådan at alle taler om det samme i gruppe- eller klassesamtalen. Desuden skal de lære at udvikle ideer i fællesskab, så den aktivitet, de er sammen om, kan udvikle sig kontinuerligt, uanset om det er en børnestyret leg, en undervisningssituation eller en konflikt, der skal løses.

Børnene lærer at lytte til hinanden, tale efter tur og bruge det, andre har sagt, i den videre samtale. De skal desuden lære at fortælle eller forklare noget til andre. Det kan være noget, de har oplevet, eller det kan være en god historie. De skal lære at bygge en fortælling op, så man kan forstå, hvem der er hvem, hvor handlingen foregår, og hvad der sker, sådan at tilhøreren bliver spændt på fortsættelsen og slutningen.

Børnene lærer ikke det hele på en gang. De lærer det lidt efter lidt ved at prøve at fortælle og ved at få tilbagemeldinger på deres fortælling. De skal erfare, at sprog er et middel til at blive bevidst om egne tanker og idéer, og formidlingen skal rumme mulighed for at eksperimentere med udtryk og udsagn.

Fortælling og oplæsning

Fortælling og oplæsning skal tage udgangspunkt i emner og temaer, som indholdsmæssigt optager børnene, og som stimulerer deres lyst og glæde til at lytte opmærksomt til såvel den voksnes fortælling og oplæsning som til børnenes egne fortællinger.

Oplæsning og fortælling skal fremme børnenes engagement, nysgerrighed, undren, meddigtning og spørgelyst. Ved oplæsning skal der være mulighed for en vekselvirkning mellem at lytte og kigge med, så børnene kan stifte bekendtskab med skriftens karakteristika og få viden om, at det er skriften i bogen, der bærer budskabet. Indholdet skal omfatte både fakta og fiktion og udvikle børnenes ordforråd og begrebsverden samt appellere til deres fantasi og give dem lyst til at beskæftige sig med bøger og andre skriftlige medier.

Undervisningsvejledning

Der lægges vægt på, at børnene selv får mulighed for at fortælle, fabulere og genfortælle med anvendelse af forskellige udtryksformer. Undervisningen skal være åben og imødekommende over for børnenes forskellige erfaringer og oplevelser, så der ikke er fortællinger der er ”mere rigtige” end andre. Når børnene øver sig i at håndtere samtalen og fortællingens form og virkemidler, er det ikke hensigtsmæssigt, at opmærksomheden konstant forstyrres af, om indholdet er rigtigt eller forkert.

Opdagende læsning og skrivning

Når børnene skal have erfaringer med skriftsproget, er det ikke kun et spørgsmål om, at de skal lære bogstaver, stavelser, ord og sætninger. Det handler i langt højere grad om, at deres tidlige erfaringer med skriftsproget skærper forståelsen for anvendeligheden af skriftlig kommunikation. De skal forstå, at der er et formål med at formulere sig på skrift, og at det er vigtigt at udvikle tilegnelsen af det skrevne sprog. De skal få fornemmelse for, at skrift kan symbolisere tale, at skrift kan være et alternativt kommunikationsmiddel, at skrift består af bogstaver, ord og sætninger, som svarer til visse lydbilleder i talen, at man skriver fra venstre mod højre, at man begynder et bestemt sted på siden, og i hvilken retning man skriver og læser. Undervisningen bør tilrettelægges, så børnene får erfaringer med at arbejde med skriftsproget ud fra deres egne forudsætninger. De skal have mulighed for at udtrykke sig skriftligt med tegn og symboler og stifte bekendtskab med andres måder at udtrykke sig på. Ved oplæsning af egne historier og ved at lytte til andres fremmes børnenes genfortælling og fabulering sammen med forståelsen for, at sproglige udtryk kan være forskellige.

I børnehaveklassen arbejder børnene både med egne og fælles historier. Det enkelte barn har måske først lyst til at fortælle historien enten til en kammerat eller til børnehaveklasselederen, som så kan være med til at spore barnet ind på, hvordan det vil være godt at starte. Børnene skal i skriveprocessen have mulighed for at gøre brug af bl.a. ordkort, billedordbøger eller it-programmer. Der skal være mulighed for illustration enten med egne tegninger eller med digitale billeder. Børnene skal have mulighed for at offentliggøre deres historier og eventuelt samle dem i bogen: ”Mine egne fortællinger”.

Børnene arbejder sammen om at lave en fælles historie. Teksten formuleres i fællesskab, og børnehaveklasselederen skriver den på en flipover. Dette arbejde lægger op til en løbende fokusering på børnenes sproglige udvikling. Når teksten formuleres, bliver sproget konkretiseret og nuanceret ved hjælp af dramatisering og visualisering. ”Når du siger ’heksen kommer gående’, hvordan ser det så ud – vis os lige, hvordan det ser ud.” Barnet viser, hvordan det ser ud, og klassen drøfter, hvordan man sprogligt kan give udtryk for netop den måde at gå på – der skelnes imellem, at heksen går, halter, humper – og hvordan dramatiseringen gav udtryk for hendes kropsholdning og ansigtsudtryk. ”Hvordan kan vi nu beskrive heksen?” Det kan også være, at børnene først skal ”se” situationen for sig: ”Luk lige øjnene et øjeblik og se godt efter, hvordan det ser ud, der hvor heksen bor”. Derefter kan børnene tegne det, de har set, og ud fra deres tegninger kan de fortælle om, hvad de har set. Tegningerne hjælper børnehaveklasselederen til at stille uddybende spørgsmål ud fra børnenes egne overvejelser.

Undervisningsvejledning

Hensigten her er, at børnene skal erfare, at skriftsproget har en funktion, og at skriftsproget kan være med til at fastholde en oplevelse uafhængig af tid og sted. Igennem forløbet henledes børnenes opmærksomhed på sprogets lydige og visuelle fremtrædelsesformer, når børnehaveklasselederen opfordrer børnene til at

- se, om der er ord og/eller bogstaver, de kan genkende
- gå på jagt i teksten efter ord, der ser ens ud
- gå på jagt i teksten efter ord, der lyder ens
- iagttage visuelle og lydmæssige forskelle og ligheder i ord og sætninger
- sammenligne bogstavernes tegn, navne og lyde
- prøve at lytte sig frem til bestemte lyde i et ord
- forsøge sig med selv at skrive – enten med deres egen skrift eller ved at forsøge sig med de konventionelle skrifttegn.

Når forældrene kommer i klassen, kan de læse teksten, få en fornemmelse af, hvad børnene arbejder med, og herigennem få inspiration til at snakke med deres barn om undervisningen. Teksten bliver således en kilde til løbende orientering for både børn og forældre.

Skriftsproget bør indgå som en integreret del af undervisningen. Det kan være igennem aktiviteter som fx

- dagens program skrives på tavlen og læses i fællesskab. Det er en god hjælp, når tegninger og tekst støtter børnenes mulighed for at afkode budskabet
- børnene skriver og læser huskesedler til forældrene
- børnene skriver og læser dagbog
- børnene skriver tekst til billeder/fotos og læser dem
- børnene skriver breve, kort, ønskesedler, gækkebreve m.m.
- børnene udformer invitationer mv. til forældrene
- børnene skriver og tegner sammen med jævnaldrende fra andre skoler og/eller lande
- børnehaveklasselederen skriver beskeder, pædagogiske og sociale anvisninger på store ark i klassen, så de er visuelt tilgængelige for børnene.

Børnene skriver dagbog

I børnehaveklassen integreres skriftsproget som en daglig aktivitet, når børnene hver dag skriver i deres dagbog. Børnehaveklasselederen skriver måned, ugedag og dato på tavlen og taler med børnene om, hvad dagen hedder, hvilken dato vi er nået til osv. Hun taler om de ord, hun bruger, hvordan de ser ud, hvordan de lyder, hvilke bogstaver de består af, hvad de hedder, og hvordan de skrives og placeres på linien. Nogle børn skriver af efter tavlen, nogle børn får hjælp til at skrive, og nogle børn får skrevet dag og dato i dagbogen. Herefter skal de ”fortælle deres forældre, hvad de har lavet i løbet af dagen”.

Når børnene skriver dagbog, er det vigtigt, at de har konkrete oplevelser, de kan skrive om, og at de får mulighed for at formulere sig ud fra de kommunikationsformer, de

Undervisningsvejledning

behersker. Det vil ofte være nærliggende, at skriftsproget tager udgangspunkt i børnenes tegninger. De skal inspireres til at fortælle om dagens arbejde, om oplevelser fra frikvarteret, fra fritidsordning osv. Det vigtigste er, at de lærer, at skriftsproget har en kommunikativ værdi, der gør, at de kan formidle sig til andre. Det kan gøres ved, at der bliver stillet krav til tegningerne om, at de skal indeholde et budskab, som kan læses af andre. Børnene skriver med deres egne skrifttegn, og efterhånden kombinerer de dem med de bogstaver, de kan genkende og anvende. Børnehaveklasselederen kan ind imellem oversætte børnenes budskab til en skrift, som forældrene også kan læse, eller hun kan forordre forældrene til at bede barnet om at læse budskabet for dem.

Natur og naturfaglige fænomener

Igennem konkrete oplevelser skal børnene gøre sig erfaringer med naturen, så de får lyst til at færdes i den og bruge den hensynsfuldt. Som underviser må man arbejde på, at børnene får førstehåndsoplevelser med naturen og de fænomener, der knytter sig til den. Det kan fx ske, når en del af undervisningen forlægges til områder uden for klasse-lokalet, når børnene er på udflugt til skov, strand, havn osv. Det er væsentligt, at arbejdet med det naturfaglige område prioriterer førstehåndsoplevelser højt. Børnene skal opleve de naturindtryk, de kan finde i skolens nære omgivelser. De skal forundres over og fascineres af dem. De skal indsamle materialer i naturen og inddrages i samtaler om oplevelser og erfaringer med naturen.

Det kan være, når klassen

- ved tordenvejrlaver ”tordenkaffe” (kakao/saftevand), og børnene placerer sig i klassen, så de kan betragte uvejret. Herefter udveksler børn og voksne oplevelser med uvejret
- går op på bakken og ”flyver” med eller imod vinden i stormvejrl. Efterfølgende tegnes der tegninger om, hvordan vinden føltes mod huden eller om, hvordan det føltes at ”flyve”
- bager pandekager på varme granitsten ved bålpladsen
- fanger smådyr i søen om foråret
- sætter spiringsforsøg i gang i klassen
- holder *Blomsternes dag*, og går ud til skoledistriktets ældre beboere og forærer dem de blomster, de selv har drevet frem i klassen.

En fuglestemme kan høres på bånd hjemme i klassen, et træs størrelse kan vises på et billede, og hvordan en blomst bliver til kan forklares med ord, men den egentlige læring sker, når barnet genkender fuglens stemme i naturen, ser det store træ og selv laver spiringsforsøg i laboratoriet eller i skolehaven. Undervisningen skal sætte fokus på de oplevelsesværdier, som kontakten med naturen kan bibringe børnene.

Undervisningsvejledning

Indsamle, sortere, tælle, systematisere, ordne og formidle

Til arbejdet med det naturfaglige område knytter sig den arbejdsmetode, hvor oplysninger eller ting indsamles. Herefter systematiseres og ordnes det indsamlede ud fra iagttagelser, hvorefter der formuleres regler på baggrund af dette arbejde. Leger børnene med magneter, vil de opleve, at nogle ting er magnetiske, og andre ikke er, og efterfølgende kan de formulere regler om, hvad der er magnetisk, og hvad der ikke er. Man kan foretage kategoriseringer ud fra simple variable som fx

- mange – få – lige mange
- ens – forskellig
- let – tung
- høj – lav.

Man kan tage udgangspunkt i børnenes forskellige, personlige mål. Børnene kan forme og sammenligne deres håndaftryk. De kan måle hinandens højde og finde ud af, hvem der er højest, og hvem der er lavest. Børnehaveklasselederen bør være opmærksom på, at børnenes evne til at kategorisere og opstille regler varierer meget. Nogle børn danner associationer og vil kategorisere ud fra førstehåndsoplevelser og pludselig indskydelser, mens andre vil foretage en kategorisering efter et overordnet kriterium som fx farve, størrelse eller form.

Undersøger man hvilke træer, der vokser på skolens eget område eller i det nære miljø, vil man sandsynligvis finde både grantræer, fyrretræer, birketræer og bøgetræer. Arbejder man efterfølgende med at kategorisere træerne, vil der komme meget varierede bud på, hvordan det skal gøres. Børn, som kategoriserer ud fra førstehåndsoplevelser og pludselige indskydelser, vil eventuelt hæfte sig ved, at gran- og fyrretræer stikker. De kan også hæfte sig ved, at grangrene og bøgegrene bruges til fester. Nogle kan få associationer til mormors have, hvor der både er fyrretræer og bøgetræer. Igennem fælles drøftelse i klassen findes der frem til forskellige kriterier for, hvordan der kan arbejdes med kategoriseringer.

Navnestof

Børnene bør kunne sætte navn på de mest almindelige træer, planter og dyr, de finder i det nære område omkring skolen. Det er som regel muligt at finde eksempelvis grantræer, fyrretræer og bøgetræer på skolens eget område. Træerne kan så kategoriseres i træer, der taber bladene om efteråret, og træer, der ikke gør (løvtræer, nåltræer).

På samme måde kan man finde de almindeligt forekommende fugle på skolens område, som fx en gråspurv, en solsort og en due, og kategorisere disse efter farve og størrelse, eller om de er stand- eller trækfugle. Plancher med dyr og planter, udstoppede dyr, film osv. kan være med til at inspirere børnene til dette arbejde og synliggøre, hvad det er, der er sat fokus på.

Undervisningsvejledning

Til arbejdet med det naturfaglige område knytter sig et særligt sprog, som adskiller sig fra det sprog, børnene normalt anvender. Det naturvidenskabelige sprog er kendetegnet ved, at man udtrykker sig mere præcist, samtidig med, at man ikke benytter ord som fx 'synes', 'mene', 'føle' og 'tro'.

Et dyr kan beskrives efter, hvorvidt det kryber, går, flyver eller svømmer. En genstand, der kommer i vand, kan enten flyde eller synke, og en geometrisk figur kan beskrives ud fra antallet af hjørner.

Børnene bør bringes i situationer, hvor de prøver at benytte dette sprog.

Tal, rækkefølge og tælleremser

I arbejdet med det naturfaglige område er tal og rækkefølger et nyttigt værktøj. Børnene vil ofte skulle bruge tal, når de skal foretage kategoriseringer, og de vil ofte skulle bruge tal, når de måler længder og temperaturer eller finder ud af, hvor meget ting vejer. Når børnene besøger mark og eng og indsamler planter og insekter, vil tallene blive brugt, når der tælles kronblade, ben, vinger osv.

Det er væsentligt, at børnene oplever, at der i sig selv er struktur på tal, rækkefølger og tælleremser. Lege med talrækker som 1,2,3,... og 10,20,30,... er med til at udvikle børnenes evne til at tænke i strukturer og kategorier, hvilket er en afgørende forudsætning for det videre arbejde med det naturfaglige område.

Det er naturligt at inddrage aktiviteter i undervisningen, hvor tal indgår. Man kan eksempelvis inddrage:

- Årets gang. Hvilke årstider har vi?
- Kalenderen. Hvor mange måneder har vi?
- Hvilke måneder har 28, 30 og 31 dage, og hvilke er der flest af?
- Hvornår har børnene fødselsdag?
- Mærkedage og højtider.
- Hvilke ugedage har vi og hvor mange?
- Spil og lege. Der findes et stort antal spil og lege, som kan understøtte børnenes læring om tal: kortspil, terningspil, boldspil, brætspil, hinkeruder, hoppe i elastik, osv.
- Regnehistorier, hvor en historie eller en tegning knytter teori sammen med praksis.

Regnehistorier

Hvad kunne plusstykket $2+3$ betyde i virkeligheden? Lav en tegning, der passer til stykket, eller omvendt: Hvilke plusstykker kan du finde på tegningen?

Det matematiske symbolsprog ($2+3$) knyttes sammen med virkelighedsnære situationer. Eleverne kan præsentere deres tegninger eller historier og vise, hvordan de passer sammen med plusstykket. På denne måde kommer børnene til at arbejde sprogligt med tal og knytte disse til situationer, de kender.

En regnehistorie

En mand går ud ad landevejen med en trillebør. Så kommer han forbi to drenge, der gerne vil have en tur i trillebøren. ”O.k.,” siger manden, ”hop I bare op.” Da de har gået lidt længere ud ad vejen, kommer de hen til tre piger. Den ene græder, fordi hun har slået sit knæ. Hun vil gerne køres hjem. ”O.k.,” siger manden, ”hop I bare op alle tre.” Så går han videre. Hvor mange børn tror I, der nu er oppe i trillebøren?

Sådanne historier kan varieres i det uendelige. Det betyder meget for det fortsatte arbejde med tal, at børnene i mange situationer oplever, hvordan de i en konkret situation kan tilegne sig viden om og udvikle evnen til at bruge tal. Talordene er en naturlig del af børnenes sprog. De tager disse ord i anvendelse, fordi det er en naturlig del af det sprog, der omgiver dem. Talordene tages i brug, før børnene har opbygget et egentligt talbegreb. Når barnet bruger talordene, giver disse ikke nødvendigvis det indhold for barnet, som de voksne forventer. Et barn, der bruger ordet ”halvtreds”, har ikke nødvendigvis viden om, hvad det betyder, og hvad det kan knyttes sammen med i omverdenen.

Børnene skal primært lære at knytte sproglige begreber, herunder tal, sammen med deres egen virkelighed. Arbejdet med at udvikle et talbegreb hos børnene i børnehaveklassen skal derfor være et arbejde på lige fod med andre sprogudviklingsaktiviteter. Derfor har samtalen i klassen og med det enkelte barn en central betydning, når børnene skal udvikle en erkendelse af, at tal og talforståelse er en del af deres sprog.

Genkende geometriske former og mønstre

Glæden over de rytmiske gentagelser af billedelementer, som findes i mønstre og borter, og trangen til at udfylde tomme flader har langt tilbage i kulturen haft en stor tiltrækning på både børn og voksne.

Børnene kan fremstille et mønster og glæde sig over spillet og farverne i det færdige arbejde. I fremstillingsprocessen vil det ofte være nødvendigt at gøre brug af systematisk tænkning. I de fleste tilfælde drejer det sig om geometriske figurer, der gentages efter bestemte regler.

Eksempel

10 blå og 10 røde kvadrater skal lægges i et mønster efter en regel:

I dit mønster må en firkant ikke ligge ved siden af en firkant i samme farve

I dit mønster må højst 2 blå firkanter ligge ved siden af hinanden

Lav selv et mønster, og forklar, hvilken regel du har brugt.

Aktiviteten kan naturligvis varieres under anvendelse af andre geometriske former (trekant, cirkel, osv.). Børnenes arbejde med geometriske former fx i form af tegninger, kan indgå i arbejdet med dagbøger/logbøger.

Ud over selve den æstetiske værdi, der ligger i arbejdet med geometriske former og mønstre, har det betydning for børnenes evne til generelt at kunne se et mønster i en tekst, i en talrække og lignende, at de har arbejdet med mønstre i forskellige sammen-

Undervisningsvejledning

hænge baseret på leg og eksperimenter. Dette kan fx ske ved brug af konkrete materialer (mønsterbrikker, geometriske puslespil, centicubes). Det er naturligvis også muligt selv at fremstille mønsterbrikker sammen med børnene.

Krop, kost og sundhed

Inden for det naturfaglige område vil det være naturligt at sætte fokus på krop, kost og sundhed. Der kan inddrages aktiviteter, der udvikler børnenes kendskab til deres egen krop og deres viden og bevidsthed om nødvendigheden af sund kost og god hygiejne. Der kan arbejdes med spørgsmål som

- Hvordan bliver jeg til?
- Hvordan ser jeg ud udenpå og indeni?
- Hvordan virker min krop?
- Hvordan passer jeg på min krop?
- Hvad skal der til for, at den kan holde i mange år?

Aktiviteter

Anskuelighed er af stor betydning for børnehaveklassebarnet. At kunne føle og genkende knogler og muskler hjælper barnet til forståelse for kroppens sammensætning og opbygning. Emnearbejder kan derfor dreje sig om kroppen som ”påklædningsdukke”. Her kan eleven ”se” ind i kroppens indre og samtidig afprøve på egen krop, hvordan musklerne virker, fx ved spænding og afspænding af musklerne. Hjertets funktion er let genkendelig efter en løbetur i skolegården og kan være grundlaget for en diskussion om hjertets betydning for kroppen og dens funktionalitet.

Kosten er et andet væsentligt område i arbejdet. Her kan man tage udgangspunkt i børnenes egen opfattelse af kost og sundhed, tale om madpakkerne, evt. lave frokost sammen i klassen og skrive/tegne ”ønskesedler” om den ideelle frokost.

Trivsel vil være en væsentlig del af den begyndende ”sundhedsundervisning”. Børnene kan diskutere i hvilke situationer og under hvilke former, de er glædest, føler sig mest veloplagte, synes de lærer mest. Hvornår har det været en god dag, og hvad skal der til, for at den enkelte og gruppen har det godt i skolen? Hvordan reagerer kroppen, hvis man ikke trives?

Herefter kan de tegne, fabulere, fortælle og dramatisere resultaterne af deres diskussioner og undersøgelser.

Det praktisk musiske

Som underviser må man tilstræbe at skabe rammer, hvor børnenes sanser stimuleres, hvor de får oplevelser, erfaringer og udtrykker sig på mange forskellige måder. I undervisningens indhold handler det ikke kun om materialer og teknikker. Det er et felt, hvor der ikke eksisterer noget rigtigt og forkert.

Undervisningsvejledning

Introduktion

Et praktisk musisk oplæg indeholder en mangfoldighed af indtryk som fx billeder, lyde, dufte. Jo flere sanser, oplægget taler til, jo flere sanser vil aktiveres, og jo større chance er der for, at børnene bliver berørt, så indholdet når dem og gør indtryk. Et indhold – hvad enten det er faktisk eller fantasibåret – kan formidles i billeder, musik, vers, bevægelser, og kan man aktivere børnene i en formidlingssituation ved at lade dem tegne, digte, danse, synge og spille med, vil det forstærke oplevelsen. Handler det fx om at lære om aberne i zoologisk have, husker man måske det hele lettere, hvis man får lov til at være aben.

Børnehaveklassen arbejder med et emne om Grønland. Klassen har lige set en video-film fra Umanak, som bl.a. viste en åndemaner, der dansede trommedans og fortalte historier. Senere i filmen så man nogle grønlændere drage ud over isen med hundeslæder. Filmen var oplevet fra et barns perspektiv og præsenterede et indhold, som både talte til fantasien og formidlede konkret og faktisk viden.

Børnene sidder nu på gulvet i en rundkreds. I midten ligger der et skind fra et dyr, et par små kamikker, fotografier af grønlændere i nationaldragter og en tupilak. Børnene rører ved tingene. Skindet er blødt. Det lugter lidt grimt synes én. En anden synes bare, det lugter mærkeligt. ”Hvilket dyr mon det kommer fra?” spørger læreren. Børnene kommer med bud og argumenter. Det viser sig at være et hundeskind. Samtalen drejer sig et stykke tid om hunde og hundeslæder.

Lidt senere bevæger samtalen sig hen til tupilakken og den historie, der blev fortalt i filmen. ”Hvad hvis nu vi havde sådan en rigtig tupilak her. Så kunne vi bare.....” – og sådan fortsætter samtalen om de overnaturlige ting.

Nu fjerner læreren tingene på gulvet og beder børnene om at rejse sig op. De skal selv prøve at danse en slags trommedans. Læreren instruerer en ekkosang, der understøttes af enkle bevægelsesmønstre, og børnene kan synge og danse med på sangen med det samme. Mellem versene ”kæmper” børnene parvis i midten – et par ad gangen. Det handler om at få den anden til at grine ved at skære ansigter. Når den ene griner, starter sangen forfra med to nye i midten.

Bearbejdning

I fordybelsesfasen eller ved en bearbejdning af indtryk er det væsentligt, at barnet får lov til at arbejde konkret og eksperimentere med forskellige udtryksformer – og måske selv skabe noget nyt.

Efter en oplevelsesrig tur i teateret eller en medrivende fortælling kan det kvalificere oplevelsen at lade børnene tegne eller forme figurer i plastisk materiale om det, de har hørt eller set. Herved skabes der et rum, hvor de kan bearbejde og fastholde oplevelsen. Bearbejdningen skal give mulighed for, at børnene kan anvende forskellige arbejds- og udtryksformer som fx tegne og male, synge, dramatisere, forme og fortælle. Bearbejdningen af teaterturen kan foregå forskellige steder i rummet. Nogle børn leger forestillingen i dukkekrogen, hvor dukkerne opfører stykket for hinanden. Andre er måske i

Undervisningsvejledning

gang med at tegne om forestillingen. I et hjørne dramatiserer børnene forestillingen ved at lege den, og endelig kan der være nogle børn, som studerer relaterede emner ved at kigge/læse i bøger.

Efter trommedansen må børnene vælge mellem følgende muligheder:

- modellere hunde med slæder eller andre væsener af ostevoks
- lave en bog om Grønland – forskellige formbøger vises som inspiration
- lave en opfindelse
- læse/kigge i billedbøger med relaterede emner – der er både fantasi- og faktabøger
- lave et skuespil om ”Da Bamse/Barbie/Spiderman kom til Grønland”
- male snebilleder fra Grønland med slædehunde, isbjerge og så videre.

Fremlæggelse

Efter et afsluttet emnearbejde vil de produkter, som børnene har fremstillet, være en hjælp til at fastholde oplevelser og viden om det, der er arbejdet med. Som sådan bliver den praktisk musiske tilgang ikke bare betydningsfuld som igangsætter, men også i formidling af viden og som hjælp til at fastholde oplevelser og viden.

Efter grønlandsemnet vil hundefigurerne, tegninger, fotos eller videooptagelser af skuespil og børnenes egne bøger være visuelle, konkrete ting, som repræsenterer/ symboliserer/bærer den viden, børnene har erhvervet sig.

Der er ingen fag eller aktivitetsområder, der på forhånd er mere praktisk musiske end andre. I alle emner og kroge af undervisningen kan praktiske aktiviteter og musiske tilgange medtænkes. Det er oplagt at inddrage kunsten i den praktisk musiske undervisning både som kilde til viden og som oplevelsesobjekt. Det er jo netop kunstens væsen og ærinde at provokere og tale til sanser og følelser på utraditionelle måder og med skæve vinkler. Nogle gange kan der være tale om et bestemt emne, man vil bearbejde. Andre gange kan en åben og undersøgende tilgang til et kunstværk – billede, skulptur eller et stykke musik, en film – afføde spændende og filosofiske samtaler om væsentlige livstemaer.

Bevægelse og motorik

I børnehaveklassen skal børnene opøve mange forskellige bevægelsesmønstre i leg og planlagte aktiviteter, så de udvikler styrke, behændighed, udholdenhed, balance og retningssans. Sideløbende med selve den kropslige udfoldelse skal krops- og sansebevidstheden styrkes. De skal lære at sætte ord på både krop og sanser, så de kan benævne de enkelte kropsdele og udtrykke, hvad de sanser. At kunne koordinere sine sanser, herunder øje-håndkoordination, er væsentligt at kunne mestre i løbet af børnehaveklassen, fordi det giver barnet muligheder for at deltage i mange forskellige slags boldspil og præcisionslege. Det kan anbefales at begynde med kendte og forholdsvis lette

Undervisningsvejledning

bevægelsesaktiviteter og så gradvis øge sværhedsgrad og udfordringer i takt med børnenes udvikling. I lege, danse, spil og aktiviteter indgår aftaler og regler, som børnene skal lære at overholde, samtidig med at de selv bliver inddraget i at opstille og udvikle enkle regler og aftaler for de fælles aktiviteter og lege.

Grovmotorik

Undervisningen tager udgangspunkt i børnenes forskellige motoriske og kropslige forudsætninger og lægger op til, at børnene udvikler gode og sunde vaner, der fremmer glæden ved fysisk udfoldelse. Bevægelse hører traditionelt til barndommens lege. Mange danse, sang- og fælleslege har historiske rødder, som kan være med til at bygge bro mellem fortid og nutid. Forskellige rim og remser i forbindelse med bevægelseslege støtter børnene i at lære sproglige udtryk og at videreudvikle deres rytme og motorik, samtidig med at det lærte indlejres og bliver til ”noget man bare kan!”

Den rytmiske og kreative udfoldelse skal udgøre en væsentlig del af undervisningen, hvor børnene får erfaringer med at udtrykke sig til forskellige former for rytmisk musik. At fornemme pulsen og bevæge sig ud fra en fælles grundrytme er en vigtig erfaringsdannelse for børnehaveklassebørn.

Bevægelseslege og aktiviteter skal omfatte muligheder for, at børnene kan rulle, krybe, kravle, gå, løbe, hoppe, hinke, balancere, springe, klatre, bøje, strække og rotere samt kaste, gribe og sparke med brug af bolde i forskellige størrelser og materialer.

Enkle redskaber som springbræt, balancebom, forskellig skumpuder og madrasser kan indgå i undervisningen, ligesom børnene kan lære at bruge boldbræt, ketcher, hockey-stave og lignende.

Igennem undervisningen skal børnene have erfaring med de fysiske udfordringer, der findes på legepladsen og i de nære omgivelser, ligesom de skal opøve sikkerhed i at færdes i trafikken.

I den daglige undervisning gælder det om at skabe et læringsmiljø, som giver mange muligheder for bevægelsesaktiviteter som fx

- fagter og bevægelse til sanglege
- fri dans til musik
- fælleslege inde og ude
- stjerneløb med enkle opgaver, som skal løses ”ude”, hvorefter løsningen afleveres hjemme i klassen
- runder på legepladsen, fx løberunde, gå-baglæns runde, hopperunde osv.
- et klassemiljø med plads til fysisk udfoldelse.

Finmotorik

I undervisningen indgår aktiviteter, hvor børnene naturligt får brug for at træne finmotorikken. De skal have lejlighed til at bruge blyant, farver, pensler, saks, nål og tråd,

Undervisningsvejledning

og de skal bruge forskellige former for redskaber og værktøj, som gør dem i stand til at producere ting og udføre håndværk.

Forskellige sorteringsopgaver med knapper, perler, frø og andet, som skal lægges op i diverse beholdere, er med til at styrke finmotorikken, ligesom et forårsprojekt, hvor de skal så, vande og måle plantens vækst, opøver disse egenskaber.

Med udgangspunkt i fabler om fugle fremstiller børnene deres egen fantasifugl som stangdukke. De klipper, klistrer, maler og limer fjer på deres fugl. Herefter ”føres” fuglen i et teaterstykke ledsaget af et rytmisk talekor. Aktiviteterne bidrager især til at opøve børnenes finmotorik, selvom projektets hovedformål handler om, at børnene får indsigt i dyrefabler via en musisk og kreativ proces.

Aktiviteter i de nære omgivelser

Børnene skal opleve, at aktiviteter på legepladsen og i nærmiljøet er en hyppig del af undervisningen. Ture til historiske og kulturelle bygninger er med til at give børnene indsigt i nærmiljøets lokalhistorie. Mange lokaliteter har en spændende historie, der kan spindes mange gode fortællinger over. Det er en god ide at vende tilbage til de samme steder og tilføje flere historier.

Klassen besøger de enkelte børn. De følger barnets skolevej, tager fotos af vejnavn og af barnet foran sin bopæl. På turen drøftes færdselsregler, og hvis der er særligt farlige trafikforhold fotograferes de. Hjemme i klassen hænges alle fotos op til en sammenhængende frise, der indgår i det videre arbejde. Hvordan kommer vi til og fra skole? Er der steder, hvor man skal passe særligt på? Hvordan skal jeg så færdes? osv.

Sociale færdigheder

Børnehaveklasselederen skal være bevidst om sin betydning som rollemodel for børnene. Hun må være et godt eksempel på, hvordan man på en anerkendende og inkluderende måde kan inddrage børnenes forskellighed som en ressource i klassen. Der skal arbejdes med fokus på, at børnene får opbygget en bred forståelse af deres eget ansvar i forhold til at udvikle og vedligeholde gode relationer, og de skal lære, at det har betydning, hvordan de taler til hinanden, at det er legalt at være uenige, men at konflikter kan løses igennem samtale og konkrete aftaler evt. med hjælp fra andre børn og voksne med tilknytning til klassen.

Det sociale arbejde i klassen foregår i mange forskellige sammenhænge, igennem samtaler med det enkelte barn, med grupper af børn og gennem klassens fælles drøftelser og beslutninger. En væsentlig del af dette arbejde er afhængigt af, at børnene lærer at modtage og forstå en kollektiv besked og handle i forhold til den.

Undervisningsvejledning

Børnehaveklasselederen må igennem sit sproglige udtryk og sin måde at tale med børnene på sikre sig, at de forstår det, der bliver sagt. Det er nødvendigt, at alle børnene, både de sprogligt velfungerende og de sprogligt svage, får oversat ”skolesproget” til deres eget hverdagsprog. Det er fx vigtigt, at vendinger som ”Vi skal være gode ved hinanden” bliver uddybet med spørgsmål som: ”Hvad betyder det at være gode ved hinanden?” ”Hvad gør I, når I er gode ved hinanden?”

I denne snak eftersøges børnenes egne overvejelser og svar: ”Det betyder, at vi ikke tager hinandens ting”, ”At vi ikke slår, at vi hjælper hinanden...” Disse refleksioner er et fælles anliggende for hele klassen, da kun de beslutninger, som børnene har andel i, kan forventes at være aktive i deres bevidsthed.

Derfor skal børnene inddrages i beslutninger om hvilke regler og normer, der skal gælde i klassen. De skal opleve, at de har indflydelse på klassens aftaler. De skal opleve, at de forstår aftalerne, og at de kan påvirke de beslutninger, der bliver truffet.

Sociale spilleregler

I arbejdet med børnenes trivsel i klassen er det vigtigt, at børnehaveklasselederen har opmærksomhed på børnenes interne relationer. Arbejdet med børnenes ansvarlighed både for sig selv og andre skal vægtes højt, så drillerier og mobning i klassen minimeres. Der skal opbygges en omgangsform i klassen, hvor børnene lærer at give og modtage både ros og ris på en anerkendende og konstruktiv måde, og hvor de lærer at respektere, at kammeraterne kan have forskellige værdier, normer og grænser.

Når børnene inddrages i konkrete aftaler om, hvilke regler og aftaler klassen skal have med hinanden, kan der opbygges en forståelse hos børnene af, hvilke forventninger der er til dem som børn i netop denne klasse, og hvilken betydning ord og formuleringer i klassens konkrete aftaler dækker over. Det kan være spilleregler, der handler om

- hvordan de hjælper hinanden
- hvordan de indgår og overholder legeaftaler både i skole, fritidsordning og fritid
- hvordan de klart kan give udtryk for deres meninger på en anerkendende måde
- hvordan de forholder sig i konfliktsituationer, de ikke selv kan løse
- hvordan de siger fra, når deres grænser overskrides.

Som et led i at vise hensyn og omsorg for hinanden er det vigtigt at lære børnene at aflæse stemninger og kropssprog, som ikke umiddelbart udtrykkes med ord. De skal lære at skelne imellem, hvornår kammeraterne er skuffede, vrede eller kede af det, og de skal lære at agere hensigtsmæssigt i forhold til disse udtryk. ”Har min klassekammerat brug for, at jeg hjælper, siger fra, eller for at jeg trøster og støtter?” På samme måde skal de lære at skelne imellem humor, sjov og drillerier.

Medbestemmelse og medansvar

I undervisningen inddrages børnene i aftaler om, hvilke regler og normer der skal gælde i klassen, og hvordan reglerne overholdes. Det betyder, at børnene skal lære,

Undervisningsvejledning

hvad det vil sige at have medbestemmelse. De skal forstå, at de er *med til at bestemme*, at de kan udtrykke deres mening, drøfte den med andre, men at det ikke er sikkert, at de får deres vilje. Igennem konkrete aktiviteter i klassen skal børnene opleve, at de har indflydelse på og kan påvirke klassens aftaler. Et vigtigt led i at lære at håndtere medbestemmelsen er, at børnene bliver opmærksomme på, at det ikke er et nederlag, hvis de ikke får deres mening igennem. De skal lære at ”tåle” uenighed uden at blive kedede af det eller sårede.

I løbet af børnehaveklassen skal børnene i stigende omfang inddrages i planlægning af lege og andre aktiviteter, som omfatter flere end dem selv. Det kan være aktiviteter, hvor en gruppe børn er fælles om en leg, et spil eller en opgave – og det kan være aktiviteter som besøg, ekskursioner, lege og undervisningsforløb, hvor hele klassen deltager.

På en stor plade har børnene lavet en model af en by. De har lavet figurer, der forestiller dem selv, og de har lavet et beboelsesområde, hvor figurerne bor i familier. De har lavet forretninger, veje, en park, en havn osv. I hele opbygningsfasen har børnene været inddraget i overvejelser over, hvor de forskellige bydele skal være, hvilke rekreative områder der skal etableres, hvordan familierne bor, og hvordan de bruger de fælles faciliteter i byen. Alle aftaler formuleres som klasse-regler, fx aftaler som ”man gerne må låne hinandens ting, bare man først spørger om lov”.

Undervejs i forløbet inddrages børnenes egne konflikter. Når drengene er blevet uvenner over fodboldspillet i frikvarteret, ”løftes” uenigheden over i byen, og de drøfter hvilke regler eller aftaler, det ville være godt at have i byen, når beboerne bliver uenige. Aftalen skrives ned, og en ny klasseregulering er formuleret. I stedet for at konflikterne bliver personlige, kan børnene nu forholde sig til dem og komme med konstruktive løsningsforslag, der ikke beror på skyld og magt.

Medbestemmelse er noget, der skal læres. Alt efter klassens samlede forudsætninger for at påtage sig såvel medbestemmelse som medansvar må der opstilles en progression, der gør det tydeligt, hvilke faser der skal arbejdes med. Hvor nogle børn først skal til at lære at tage et medansvar for sig selv, vil andre allerede være i stand til at tage et medansvar for dele af undervisningens planlægning. Det er naturligvis vigtigt, at krav og forventninger til de enkelte børn differentieres, så de dels kan gennemskue forventningerne, dels kan tage udgangspunkt i de forudsætninger, de nu engang er i besiddelse af.

Socialt ansvar

For at skabe et godt og positivt socialt miljø i klassen skal børnene lære at hjælpe hinanden og at påtage sig opgaver, som ligger ud over deres umiddelbare, personlige interesser. De skal lære, at de er en del af en større helhed, og at klassen har mange behov og interesser, som skal tilgodeses. Derfor skal de opøve en vis robusthed i forhold til at kunne bære, at deres behov for at blive hørt og set ikke altid kan tilfredsstilles her og nu.

Undervisningsvejledning

Aktiviteterne i børnehaveklassen skal tilrettelægges, så de styrker og videreudvikler børnenes færdigheder i forhold til at være selvhjulpne. De skal lære at give og modtage hjælp både i forhold til konkrete arbejdsopgaver i klassen som fx at rydde op efter leg og arbejde, tørre borde af og feje gulv. Børnene skal lære at udvikle og opretholde et positivt og konstruktivt arbejdsmiljø i klassen, hvor de lærer at skelne mellem forstyrrende støj og forskellige grader af konstruktiv uro, når børnene taler sammen om deres leg og arbejde, og når de igangværende aktiviteter ikke kan og skal være lydløse. Et godt arbejdsmiljø skal også give plads til, at børnene kan fordybe sig i rolige og stilfærdige aktiviteter som at tegne, se i bøger eller at vegetere uden et bestemt formål.

Både børn og voksne i klassen har et fælles ansvar for, at der skabes og vedligeholdes et godt og frugtbart arbejdsmiljø. Det må ikke alene være børnehaveklasselederens opgave at sikre, at aftalerne overholdes. Når børnene selv har haft indflydelse på og været med til at drøfte og formulere de sociale og praktiske spilleregler for klassens liv og trivsel, har de gode forudsætninger for at påtage sig et reelt medansvar for, at reglerne overholdes.

Samvær og samarbejde

Igennem undervisningen lægges der vægt på, at børnene efterhånden udvikler en færdighed i at fastholde opmærksomheden på de mål, de har opstillet, og på at fordybe sig i forskellige aktiviteter. Når undervisningen yderligere skal tage udgangspunkt i børnenes interesser og forudsætninger, må den tilrettelægges på en måde, så der er mange forskellige måder at arbejde og udtrykke sig på.

Aktiviteterne skal tilrettelægges, så børnene får lyst til at fungere og lære sammen med andre i større og mindre fællesskaber og får fortrolighed med mange forskellige organisations- og samarbejdsformer for både leg og arbejde. Det kan være former, hvor de vælger at beskæftige sig

- alene, når de fx fordyber sig i kreative eller manuelle processer, i arbejdsbøger, læser bøger eller lytter til bånd
- to og to sammen, når de fx spiller spil, læser sammen, ser billeder, leger, løser opgaver
- i større og mindre grupper, når de leger og arbejder sammen i forskellige fællesskaber
- i klasseundervisning, når børnene har opmærksomheden rettet mod fx oplæsning, fælles introduktion, fremlæggelser, drøftelser, boldspil, opgaver og projekter.

Et arbejdsforløb

Aktiviteterne skal tilrettelægges, så børnene lærer at tage initiativer og træffe valg mellem flere muligheder i både frie og voksenstyrede aktiviteter. Et omdrejningspunkt her er, at børnene lærer at indgå aktivt i tilrettelæggelsen af deres egne læreprocesser. I børnehaveklassen kan det lyde som en stor udfordring, men opgaven må naturligvis tilpasses børnenes individuelle behov og forudsætninger.

Undervisningsvejledning

Børnehaveklasselederen sætter rammen for et forløb og opstiller mål. Herefter tilrettelægges og gennemføres en introduktion, der skal være både inspirerende og fantasibefordrende, så børnene bliver nysgerrige og får lyst til at arbejde med det pågældende forløb. Efter introduktionen udfolder børnene deres tanker og ideer om, hvad de kunne tænke sig at vide noget mere om, eller hvad de kunne tænke sig at lave. Børnehaveklasselederen noterer sig børnenes ideer, hvorefter hun tilrettelægger det konkrete forløb. Det er kendetegnende for arbejdet, at de fleste opgaver og værkstedstilbud er formuleret sådan, at det er børnene selv, der udfylder rammerne. Åbne opgaver giver børnene mulighed for have indflydelse på opgavens arbejdsformer og indhold og for at øve sig i arbejdets forskellige processer:

- At komme med forslag til undervisningens indhold og arbejdsformer

For at undervisningen kan tage udgangspunkt i børnenes interesser, er det nødvendigt, at børnehaveklasselederen efterspørger disse interesser. Det må dog ikke begrænses til spørgsmål om, hvad børnene gerne vil vide noget om. Der skal gennemføres et introduktionsforløb, der skal vække børnenes forundring, nysgerrighed og inspiration, så de får lyst til at arbejde med netop dette tema. Igennem oplæsning, fortælling, inddragelse af børnenes egne oplevelser, erfaringer og fantasier får børnehaveklasselederen et indtryk af, hvor vægten skal lægges i forløbet for at ramme børnenes interesser. Efter introduktionen kan hun stille spørgsmål til, hvad børnene gerne vil arbejde videre med, og om de har gode ideer til, hvordan de gerne vil arbejde.

- At foretage valg

Børnene vælger sig ind på den aktivitet, de gerne vil arbejde med. Børnehaveklasselederen stiller uddybende spørgsmål til børnenes overvejelser over, hvad de vil arbejde med, hvordan de vil arbejde, hvor og evt. sammen med hvem. Børnene skal lære at målrette deres valg. De skal lære at give klart udtryk for, hvad de gerne vil lave, hvad enten det er et valg imellem forskellige tilbud, som børnehaveklasselederen har opstillet, eller det er et valg imellem aktiviteter og lege, som børnene selv definerer.

For nogle børn begynder læreprocessen ved, at de skal forholde sig til meget enkle valg som fx at vælge imellem to forskellige muligheder: ”Vil du være med til at lave vejskilte til byen – eller vil du gerne lave huse til byen?” For andre børn kan valget være åbent, så de selv kan formulere, hvad de gerne vil beskæftige sig med. ”Jeg synes, der skal være en skadestue i byen”. ”Jeg vil gerne lave en ambulance, der kommer, når nogen er kørt galt”.

- At opstille mål

Børnene skal lære at opstille mål, og de skal lære at forfølge deres mål. Børnehaveklasselederen skal lægge vægt på, at børnene får mulighed for at drøfte deres overvejelser og refleksioner over, hvad de gerne vil lave, og hvordan de vil nå frem til deres mål.

For nogle børn kan det være mål, der beskriver, hvad de gerne vil lave, hvordan de gerne vil arbejde, og hvilke forventninger de har til det færdige produkt: ”Jeg vil gerne lave et skib af træ, der kan sejle rigtigt i vand.” Og det kan være mere diffuse mål som ”Jeg vil gerne lave en bil.” Her er det måske først i den efterfølgende samtale med barnet, at børnehaveklasselederen kan hjælpe med at komme med forslag til, om han vil

Undervisningsvejledning

tegne en bil, lave den i træ eller modellervoks – om han overhovedet har lyst til at lave bilen, eller om det er noget helt andet, som han ikke lige kunne finde ud af at formulere.

- Fordybelse i arbejdsprocessen

Undervisningen skal tage udgangspunkt i børnenes interesser og inspirere dem til at uddybe disse og til at udvikle nye. Derfor må børnehaveklasselederen være opmærksom på, om der reelt sker en udvikling af eksisterende og nye interesser. Om barnet selv tager nye initiativer, om der foregår en nysgerrig og undersøgende udveksling mellem børnene om muligheder og begrænsninger, når der fx bygges togbaner i klassen, veje og tunneller i sandkassen, eller om arbejdet foregår som en automatisk opgaveløsning uden forundring og overvejelse. I så fald må børnehaveklasselederen stille spørgsmål til arbejdet, som inspirerer eller provokerer til nye overvejelser: ”Gad vide hvad der sker, hvis.....”. ”Prøv at fortælle mig, hvad du tænker om dit arbejde.” På den måde kan hun støtte barnets arbejde ud fra de overvejelser, barnet selv gør sig, i modsætning til hvad hun tror barnet tænker, og hvad hun tror barnet har brug for hjælp til.

- Fælles afslutning og evaluering

Efterhånden som børnene bliver færdige med deres arbejde, skal det vises frem for klassen. Den konkrete oplevelse bliver drøftet ud fra barnets egne overvejelser om forløbet, og der lægges vægt på, at der bliver sat ord på oplevelser og erfaringer. I fremlæggelsen gør børnene rede for deres arbejdsproces, for de vanskeligheder, de løb ind i, og for hvordan de fik løst eventuelle problemer. De fortæller om, hvad der var sjovt, hvad der var svært, hvad de har lært osv. Arbejdet er først endeligt afsluttet, når barnet har fremlagt resultatet for klassen og fortalt om processen, herunder udfordringer og overvejelser i forbindelse med arbejdet, og når de andre børn har fået mulighed for at stille spørgsmål til såvel produktet som processen.

Undervejs hjælper børnehaveklasselederen med at perspektivere de enkelte produkter og forløb til den overordnede ramme for klassens arbejde.

Der ligger en vigtig læreproces i, at børnene aktivt forholder sig til et eller flere af følgende spørgsmål:

- Nåede jeg mit mål?
- Hvad var sjovt?
- Hvad gik galt?
- Kunne jeg have løst mine problemer på en anden måde?
- Er der noget, jeg skal huske til en anden gang?

I den form får evalueringen betydning for barnets egen læreproces, som inspiration for de andre børn i klassen og som en kilde til information for børnehaveklasselederen om barnets tanker, viden og færdigheder. Den information kan hun bruge, når hun skal vejlede barnet i efterfølgende valg eller i forbindelse med faglige og sociale spørgsmål.

Undervisningsvejledning

Når det er vigtigt, at børnene bliver stillet over for spørgsmål som ”Nåede du dit mål? Hvad gik godt, og hvad gik ikke så godt? Hvorfor gik det sådan?”, skal det ses i forhold til, at hensigten med evalueringen er, at børnene skal lære af deres egne erfaringer. Har de oplevet, at noget er svært, er det vigtigt, at de lærer at identificere mulige årsager til, at det er svært. På den måde får de mulighed for at øve sig i at sætte ord på deres vanskeligheder og dermed indgå i dialog om, hvad de eventuelt skal øve sig i eller lære for at løse det pågældende problem. Efter fremlæggelsen foretager barnet et nyt valg og går i gang med nye udfordringer.

Hele forløbet afsluttes endeligt med en fælles evaluering, hvor der samles op på, hvad børnene har lært, er blevet klogere på samt gode og mindre gode erfaringer fra forløbet.

Det er vigtigt, at børnehaveklasselederen tager stilling til, hvilken evalueringsform der er bedst egnet til de forskellige forløb. Fremlæggelserne mister deres værdi og interesse, hvis alle børnene har arbejdet med det samme, anvendt samme arbejdsformer og fremstillet ens produkter. Her må det overvejes, om evalueringen sker løbende i forbindelse med de samtaler undervejs i arbejdsforløbet, hvor børnehaveklasselederen taler med en gruppe eller med det enkelte barn om arbejdet og samarbejdet. Også her har evalueringen det sigte, at børnene skal lære at drage læring/viden ud af forløbet.

Evaluering kan også ske, når børnene skriver dagbog, hvor de igennem tegning og tekst fortæller om deres arbejde, eller når klassen arbejder med portfolios, hvor børnene samler deres vigtigste produktioner og får mulighed for at drøfte og begrunde deres portfolio med børnehaveklasselederen og deres forældre.

Generelle pædagogiske emner

Det 5-6 årige barn

Det 5-6 årige barn står midt i en udviklingsproces, hvori det på en gang skal fastholde den viden og de færdigheder, det har tilegnet sig i den tidlige barndom, og stræbe efter at mestre udfordringerne i den verden, som skolen åbner dørene til. Ved skolestarten har det betydning, at der skabes sammenhæng i samspillet mellem det, barnet allerede kan og ved, og forventningerne til den fortsatte udvikling i skolen. Det er også vigtigt, at der skabes samspil mellem de menneskelige relationer, barnet har i skolen, i familien og de øvrige sociale netværk.

Det 5-6 årige barn bærer typisk præg af

- at have behov for udfordringer og udviklingsmuligheder
- at være naturligt nysgerrig og dermed udviklings- og forandringsparat
- at kunne begå sig i mange sammenhænge mht. samvær, udtryksformer og væremåde.

Undervisningsvejledning

Udviklingsmæssigt er der opstået en ny balance mellem på den ene side barnets nysgerrighed og trang til at udforske og på den anden side trygheden ved det velkendte. Når barnet har nået denne alder, har det derfor mod på at give sig i kast med nye udfordringer.

Barnet befinder sig i disse år i en afgørende periode med hensyn til hjernens udvikling. Hjernekapaciteten, der siden fødslen er vokset eksplosivt, opnår i denne udviklingsperiode sit højdepunkt. Hverken før eller siden i den livslange udvikling er der en tilsvarende parathed til udvikling, forandring og specialisering, og barnets forudsætninger for at være fagligt og socialt kompetent gennemgår på dette alderstrin en rivende udvikling.

Den erkendelsesmæssige udvikling spiller en stor rolle for udviklingen af barnets sociale færdigheder. I 5-6 års alderen gennemgår barnets evne til at reflektere en kvalitativ forandring. Barnet evner på dette tidspunkt i stigende grad at frigøre sig fra det konkrete og bliver hermed i stand til at reflektere over sin egen og andres rolle i tidligere hændelser.

Det bevirker, at barnet kan gøre sig forestillinger om, hvad der kunne være sket, hvis nogen havde handlet anderledes – ”Hvad nu hvis?” – og barnet bliver hermed i stand til at være stadig mere bevidst om sine handlinger og deres konsekvenser.

Barnets bevidsthed om egen identitet bliver således udgangspunkt for dets personligheds- og følelsesmæssige udvikling. Dets selvopfattelse udvikles og stabiliseres i skolens nye fællesskab. Ved at spejle sig i andre opnår barnet på den ene side indsigt i, at andre er anderledes, end det selv er, på den anden side oplever det sig selv set med andres øjne. Denne indsigt er med til at danne og udvikle barnets forståelse for omgivelserne, for sig selv og for egne handlinger i det sociale fællesskab.

Den udviklingsmæssige status i 5-6 års alderen kan således beskrives som et komplekst samspil mellem hjerneprocesser, personlighedsmæssige forhold, kognitive, sociale og emotionelle funktioner. Dette samspil er i sig selv en væsentlig faktor i udviklingen, som næres i samspillet mellem barnet og dets omgivelser. Det indebærer, at de daglige samværsformer har betydning for, at barnet lærer og udvikler sig. Det indebærer også, at samværet med andre kan medvirke til at kompensere for en mangelfuld udvikling hos det enkelte barn.

Overgange

Undervisningen i børnehaveklassen skal skabe sammenhæng i overgangen fra hjem og dagtilbud til skolen og i overgangen fra børnehaveklasse til 1. klasse og til SFO/fritidsordninger.

Et konkret udgangspunkt for institutionernes samarbejde i og omkring skolestarten kan være, at personalet i de involverede institutioner drøfter grundlaget for arbejdet i

Undervisningsvejledning

skole og dagtilbud, som det kommer til udtryk i hhv. lov om social service § 8, der vedrører formål og mål for arbejdet i børnehave og fritidshjem, og folkeskolelovens formålparagraf, der er grundlaget for arbejdet i skole og SFO.

Begge lovsæt beskriver en række værdier, som er umiddelbart sammenlignelige. Det giver mulighed for at skabe sammenhæng i tilbuddene, og på den baggrund er det vigtigt at få drøftet, hvordan børnehaven på sin side kan forberede børnene til mødet med skolen samtidig med, at det er lige så vigtigt at have opmærksomhed på, hvordan børnehaveklassen kan arbejde videre med det, børnene har lært i børnehaven. Derfor vil det være en god støtte i samarbejdet, hvis parterne drøfter de formelle rammer og sammen udvikler mål og handlingsplaner på tværs af institutionerne.

Samarbejde om overgange

Det vil have betydning, at lærere, pædagoger og børnehaveklasseledere organiserer samarbejdet, så faggrupperne hver især, i fællesskab og sammen med forældrene agerer målrettet i forhold til barnets overgange fra børnehave til børnehaveklasse, fritidsordning og de efterfølgende klasseserier. I forbindelse med barnets overgang fra den ene institution til den næste skal der tages konkret stilling til spørgsmål som:

- Hvad skal børnehavens pædagoger gøre?
- Hvad skal børnehaveklasselederen gøre?
- Hvad skal forældrene gøre?
- Hvad skal fritidsordningens pædagoger gøre?
- Hvad skal lærerne gøre?

Formålet med samarbejdet er, at de voksne som støttepersoner med hver deres udgangspunkt kan hjælpe barnet med at skabe forbindelse mellem de forventninger, der er til dem som hhv. barn i en familie, som børnehavebarn og som skoleelev.

Læring er i et vist omfang forbundet med den konkrete sammenhæng, den udvikles i. Det betyder, at det, børnene har lært i børnehaven, er bundet til bestemte situationer og det praksisfællesskab, der er i børnehaven. Barnet vil derfor skulle støttes i at bringe sin læring fra børnehaven med ind i børnehaveklassen. Det er vigtigt, at overgangen tilrettelægges, så barnet oplever, at de erfaringer, oplevelser, lege, viden og færdigheder, det har med sig fra børnehaven og familien, bliver anerkendt som værende vigtige og betydningsfulde i skolen.

De krav og forventninger, som skolen møder barnet med, kan være meget forskellige. Bliver barnet fortrinsvis målt på sine evner til at tilpasse sig skolemiljøet frem for at blive anerkendt for det, det allerede kan og ved, kan barnet føle sig underkendt og miste troen på, at det kan leve op til skolens krav og forventninger. Hvorvidt barnet får mulighed for at opleve sig selv som en kompetent elev i skolen, beror i høj grad på, om det får mulighed for at opfatte sig selv som lærende individ, og om det tør tro på sine egne evner med tillid til, at det kan klare sig i skolemiljøet.

Undervisningsvejledning

Samarbejde på ledelsesniveau

I mange kommuner er der skabt et fælles grundlag for arbejdet med børn i dagtilbud og skole. Flere steder er der udviklet et samarbejde imellem ledere fra en skole med tilhørende SFO og de institutioner, der ligger i skoledistriktet. Her drøftes og planlægges arbejdet med at skabe sammenhæng i det pædagogiske arbejde på tværs af dagtilbud og skole/fritidsordning. Det kan fx være i forhold til

- forældremøder om skolestart – indhold og deltagere fra børnehave/fritidsordning/skole
- forældresamtaler i børnehaven i forbindelse med skolestart
- videregivelse af oplysninger om barnet fra børnehave til SFO/skole – fx via samtale-skemaer
- fælles mødevirksomhed for pædagogiske medarbejdere i børnehave/skole/fritidsordning
- gensidige besøg i hinandens institutioner
- udveksling og drøftelse af års- og udviklingsplaner.

Samarbejde på medarbejderniveau

Samarbejde mellem pædagoger på tværs af dagtilbud, skole og fritidsordning handler både om et gensidigt kendskab til personer og pædagogik og om indsigt i de børn og det liv, der udfolder sig i de respektive institutioner. Personalet i institutionerne bør udveksle pædagogiske planer og dele deres iagttagelser af, hvordan børnene indgår i samvær med andre, herunder deres deltagelse i og bidrag til fællesskabet. På samme måde drøftes, hvordan frie og bundne aktiviteter organiseres i leg og undervisning.

Når egen pædagogik og praksis skal udvikles og give mening, fordrer det også udvikling af forbindelsen til ”næste led” og ”afgivende led”. Samarbejdet kan fx foregå ved

- fælles møder et par gange årligt med pædagogiske temaer
- besøgsordninger, hvor børnehaveklasselederen og SFO-pædagogen deltager i børnehavens aktiviteter i forårsperioden
- at en pædagog fra børnehaven deltager i fritidsordningens aktiviteter lige efter, at børnene er begyndt i fritidsordning og børnehaveklasse
- at en pædagog fra børnehaven er med i børnehaveklassen i løbet af efterårsperioden
- at medarbejdere fra børnehaver, børnehaveklasse og fritidsordning udveksler iagttagelser og viden om de enkelte børn
- opbygning af traditioner for fælles samvær med børnene.

Det er væsentligt, at medarbejderne får afklaret, hvilken viden og information om børnene der er nødvendig som grundlag for tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde i de respektive institutioner.

Det skal ligeledes afklares, hvordan – herunder i hvilket omfang og i hvilken form – formidlingen af disse oplysninger skal finde sted institutionerne imellem. I den forbindelse skal det tages med i overvejelserne, at der efter forvaltningsloven gælder særlige regler for udveksling af oplysninger mellem skole og dagtilbud (børnehaver og fritidshjem). I disse tilfælde skal forældrene give deres samtykke til, at oplysninger om deres barn gives videre. Det kan derfor anbefales, at der indhentes samtykkeerklæringer fra

Undervisningsvejledning

forældrene, når børnene skal starte i skolen, således at børnehaven og skolen får det bedst mulige grundlag for at samarbejde om overgangen.

Samarbejde på børneniveau

I hjem og dagtilbud tales der meget om skolen og de nye krav, barnet skal leve op til, når det begynder i skolen. For at støtte barnet i overgangen fra en institution til en anden, kan personalet i dagtilbud, fritidsordning, børnehaveklasse og 1. klasse etablere fælles aktiviteter i løbet af foråret og fortsætte samarbejdet i løbet af efteråret. Aktiviteterne kan fx være, at børnene

- lærer de samme lege og leger dem på en fælles legedag
- sammen hører eventyr og laver billeder og laver en fælles udstilling
- samles og synger sammen
- kommer på besøg i skole og fritidsordning
- samler tegninger, produkter, tekster m.m., der har særlig værdi, og bringer dem med over i skolen og fritidsordningen.

Ved sådanne aktiviteter kan børnene blive bekendt med de nye omgivelser og de nye voksne og samtidig bevare relationerne til den institution og de voksne, de netop har forladt.

Det er væsentligt, at de forskellige personalegrupper får afklaret, hvilke opgaver, funktioner og roller de hver især skal have i samarbejdet, så de kan få glæde og udbytte af hinandens kompetencer. Alle fagligheder må i spil, fordi børnehaveklasseåret bygger bro til skolens undervisning på de efterfølgende klassetrin.

Samarbejdet bidrager til at se barnet i en større sammenhæng, både når det drejer sig barnets første år i skole og fritidsordning, og når det drejer sig om barnets hele dag med undervisning og fritid. Medarbejderne har et fælles ansvar for børnenes udvikling, læring og trivsel, ikke mindst når det drejer sig om at udvikle sammenhæng og progression i det pædagogiske arbejde i børnehaveklassen, fritidsordning og 1. klasse. Dette betyder ikke, at aktiviteterne skal være ens – tværtimod handler det om ”at bygge oven på”.

Skole-hjem samarbejde

I børnehaveklassen lægges grunden til et godt skole-hjem samarbejde. Et ligeværdigt og konstruktivt samarbejde har som en vigtig forudsætning, at forældrene får indsigt i og forståelse for skolens arbejde, og at skolen er lydhør over for forældrenes oplevelse af barnets behov. Gennem samarbejdet om skolens indhold og arbejdsformer kan forældrene få et konkret, realistisk og positivt billede af, hvad det vil sige at være elev og at gå i skole.

Undervisningsvejledning

Forældrene skal have indblik i

- hvordan deres eget barn lærer
- hvordan de bedst kan støtte deres barn i at lære
- hvilke forventninger forældrene kan have til skolen
- hvad skolen forventer af forældrene i samarbejdet
- hvordan børnehaveklasselederen arbejder sammen med børnene
- hvorfor undervisningen organiseres i forskellige arbejds- og samarbejdsformer.

Forældremøder

På klasseniveau – dvs. ved forældremøderne – mødes forældre og børnehaveklasseleder om konkrete opgaver i klassen. Her etableres det tidlige samarbejde om at støtte børnenes udvikling og læring i klassens fællesskab og samarbejdet forældrene imellem.

Forældremøderne skal gerne tilrettelægges med et indhold, der er så vedkommende, at forældrene på trods af en travl hverdag føler, at de *må* komme. På mødet kan forældrene få indblik i, hvad der fagligt og socialt sker i klassen, og skolen kan få kendskab til forældrenes holdninger i forbindelse med børns udvikling og opdragelse. Børnehaveklasselederen kan gøre rede for, hvilke værdier der lægges vægt på, og hun kan formidle viden og erfaringer med hensyn til undervisning og opdragelse. Endvidere kan hun forklare, hvilken betydning der ligger bag folkeskolelovens formålsbestemmelse, og hvordan mål og indholdsbeskrivelse har betydning for undervisningen i børnehaveklassen. Forældrene skal også orienteres om, hvordan der på skolen arbejdes med elevernes alsidige personlige udvikling.

Børnehaveklasselederen har stor viden om børnenes generelle udvikling og om undervisning og læring. Forældrene har på deres side et indgående kendskab til deres eget barns reaktionsmønstre og behov. Når disse kræfter forenes i en ligeværdig dialog, er der de bedste muligheder for, at samarbejdet udvikler sig i gensidig respekt til gavn for det enkelte barn og for børnegruppen.

Klasseforældreråd

På det første møde kan forældrene vælge et klasseforældreråd, som på forskellig måde støtter samarbejdet mellem skolen og hjemmene. Det kan være en stor gevinst for dette samarbejde, at klasseforældrerådet fx er med til at

- planlægge, gennemføre og efterbehandle sociale arrangementer
- modtage nye forældre
- være kontaktpunkt til skolebestyrelsen
- løse opgaver i forbindelse med møder og arrangementer i klassen
- tage referat af forældremøderne til støtte for den fælles hukommelse
- hjælpe med det praktiske ved møderne, herunder skrive indbydelser, være ordfører, lave kaffe/te, dække bord o.a.

Undervisningsvejledning

Det er en god inspiration for børnehaveklasselederen, når klasseforældrerådet er med til at planlægge, gennemføre og efterbehandle forældremøder og tema- og debataftener, bl.a. når dagsordenen til et forældremøde skal udformes. Det er i den forbindelse vigtigt, at klasseforældrerådet holder sig orienteret om, hvad der rører sig i forældregruppen, og hvilke emner forældrene gerne vil debattere.

Løbende information til forældrene

De fleste forældre ønsker at blive løbende informeret om det, der sker i skolen. Ugebrev, månedsbrev o.a. er ofte en stor del af samarbejdet mellem skole og hjem. Uformelle kontakter via telefon, e-mail og korte samtaler, når barnet følges i skole, er også en del af samarbejdet. I mange børnehaveklasser indledes dagen med, at børnene går i gang med rolige aktiviteter, som de selv organiserer. Det giver en god start for børnene, og det giver mulighed for at imødekomme forældrenes behov for at veksle ord med børnehaveklassens voksne, inden undervisningen begynder.

Det bliver i stigende grad almindeligt, at den enkelte klasse etablerer en hjemmeside, fx med aktuelle meddelelser, digitale billeder fra børnenes hverdag, børnetegninger og klassens dagbog. Hjemmesiden kan indeholde generelle informationer fra skolen og særlige informationer fra børnehaveklasselederen og klasseforældrerådet. Hjemmesiden kan desuden kombineres med klassens egen internetkonference. Her kan forældre og børn stille spørgsmål og få svar, efterlyse bortkomne effekter, aftale pasning, lave legeaftaler eller invitere kammeraterne til fødselsdag. Mulighederne er mangfoldige, og en sådan hjemmeside viser sig at være en god støtte til et åbent skole-hjem samarbejde.

Skole-hjem samarbejde om det enkelte barn

Der afholdes regelmæssigt samtaler om det enkelte barns udvikling. Børnehaveklasselederen tager som regel initiativet, men også forældrene kan anmode om en samtale, hvis de vurderer, at de har behov for det. Den typiske forældresamtale angår barnets skole-situation, herunder udbyttet af undervisningen. Skolebestyrelsen på den enkelte skole fastlægger principperne for samarbejdet mellem skolen og hjemmene.

Det er en god ide, at både børnehaveklasselederen og forældrene har mulighed for at forberede sig forud for en samtale, fx ved at forældrene i god tid i forvejen får udleveret en plan for samtalen. Inden mødet kan de formulere en række punkter, de selv ønsker at få drøftet. Når børnehaveklasselederen forbereder skole-hjem samtalen kan følgende spørgsmål overvejes:

- Hvad er vigtigst at drøfte under skole-hjem samtalen?
- Hvordan kan børnehaveklasselederen skabe forståelse for egne synspunkter?
- Hvilke handleplaner vil skolen anbefale? – Hvad vil forældrene foretrække? – og hvad med barnet selv?
- Hvordan forholder børnehaveklasselederen sig, hvis der er forskel på skolens og forældrenes syn på barnet og på de fremlagte handleplaner?

Undervisningsvejledning

Skole-hjem samtalen skal både føre frem til en fælles forståelse af barnets skolegang og til en afklaring af, hvordan skole og hjem bedst kan støtte barnets fortsatte udvikling og læring.

På nogle skoler er der tradition for, at eleverne deltager i skole-hjem samtaler. Ikke mindst i børnehaveklassen kræver det en særlig forberedelse af samtalerne. Børnene skal opleve samtalen som god, og det betyder, at de voksne må være opmærksomme på at inddrage barnet i samtalen.

Hvis klassen arbejder med portfolio, og det enkelte barn på den måde løbende samler særligt udvalgte produkter, kan portfolioen danne et naturligt udgangspunkt for en samtale med barnet. Barnet kan selv præsentere sit portfoliomateriale, som dermed bliver det et naturligt udgangspunkt for skole-hjem samtalen.

Samarbejde med tosprogede børns forældre

Hvis der er tosprogede børn i klassen, skal samarbejdet med disse børns forældre have en særlig opmærksomhed. I børnehaveklassen vil det være naturligt, at samarbejdet etableres i forbindelse med overgangen fra børnehave til skole. Pædagoger, børnehaveklasseleder og forældre drøfter væsentlige spørgsmål i forhold til overgangen fra børnehave til skole. Der er som regel tale om flere temaer, som skal drøftes og afklares, fx sprogstimulering, skolens rammer, specielle hensyn i forhold til undervisningens form og indhold, skolens forventninger til forældrene og barnet samt forældrenes forventninger til skolen.

I denne indledende samtale deltager barnets forældre og børnehaveklasselederen og meget gerne også den person, der har varetaget sprogundervisningen i børnehaven. Mødet kan betragtes som et nødvendigt grundlag for et positivt forældresamarbejde, hvor forældrenes viden om deres barns samlede ressourcer bliver et omdrejningspunkt for samtalen. I løbet af denne samtale kan børnehaveklasselederen orientere forældrene om børnehaveklassens rammer, mål og indhold. Det bør overvejes, om det er hensigtsmæssigt at have en tolk med til mødet.

Den pædagogiske opgave

I de bestemmelser, der gælder for børnehaven, børnehaveklassen og undervisningen i de første skoleår, er legen nævnt som et centralt omdrejningspunkt for aktiviteterne. Af lov om social service fremgår det, at børn i dagtilbud skal ”lege og lære”. Af folkeskoleloven fremgår det, at undervisningen i børnehaveklassen skal gives i form af ”leg og andre udviklende aktiviteter”. I Fælles Mål for begynderunderundervisningen i dansk og matematik inddrages leg som en arbejdsform, hvorigennem børnene skal tilegne sig målrettede ”skolefaglige” færdigheder. Det er med andre ord en fælles pædagogisk opgave for både dagtilbud og skole at tilrettelægge dele af børnenes leg med henblik på, at børnene lærer sig noget bestemt, når de leger.

Undervisningsvejledning

Leg

Fortolkningen af *leg* spænder lige fra, at leg er en aktivitet, som udelukkende defineres og udvikles af børnene selv – voksne har i denne sammenhæng ikke nogen legitim adgang til børnenes leg – over en forståelse, der anerkender, at leg kan udvikles i et samarbejde mellem børn og voksne, til at forstå leg som en aktivitet, hvor legen på alle måder kan være styret af en voksen, og hvor den voksne sidder inde med de rigtige svar på alle spørgsmål.

I forhold til samarbejdet mellem børnehave, fritidsordning, børnehaveklasse og de efterfølgende klassetrin er det hensigtsmæssigt at opbygge en fælles, differentieret forståelse af leg, der både omfatter legens organisering og dens læringspotentialer.

For børnene i og omkring skolestarten har legen mange udtryk, der på forskellig måde kan inddrages i det pædagogiske arbejde:

Børnedefineret leg

En aktivitet, hvor børnene selv forhandler og udvikler legen. Her foregår legen på børnenes egne betingelser. Den børnedefinerede leg vil for de 5-6årige ofte være en rolleleg, hvorigennem børnene afprøver forskellige roller og temaer.

Voksndefineret leg

Kompetente voksne definerer både ramme og tema for legen og indgår med støttende initiativer i forløbet. Legen bliver en aktivitet, hvor børnene udfylder den ramme, den voksne har defineret, og den voksne kan støtte legens udvikling igennem bevidste, pædagogiske handlinger.

Undervisningsleg

I denne form leger børnene fx ”Skibet er ladet med...” for at øve sig i alfabetets bogstaver og lyde. De leger ”regnehistorier” for at øve sig talrækken og simple regneopstillinger, og de spiller spil for at øve sig i forskellige beregningsstrategier.

Legens læringspotentialer

Igennem oplevelser med leg får børnene mulighed for at afprøve en række vigtige, følelsesmæssige livstemaer, der har betydning for deres sociale udvikling:

- Børnene får mulighed for at afprøve forskellige handlinger og følelser, og de øver sig i at indgå i gensidige forpligtelser.
- Børnene tilegner sig en øget forståelse af forskellige sammenhænge, fx at kammeraterne repræsenterer forskellige holdninger og meninger, og at der er noget, der kan lade sig gøre og noget, der ikke kan lade sig gøre – noget, man kan opnå, og noget, der er uopnåeligt.
- Legen er en slags øvelse til at erkende verden og et rum, hvor børnene kan øve sig i spilleregler, som er nødvendige for at kunne udfolde sig og indordne sig socialt sammen med andre mennesker.

Undervisningsvejledning

Igennem forskellige former for leg tilegner børnene sig erfaringer og færdigheder, som har betydning for deres forståelse af den verden de lever i:

- De lærer forskellige kommunikationsformer, som er væsentlige forudsætninger for at kunne deltage i leg.
- De lærer at forhandle med det formål at strukturere og skabe orden, men også for at få lov til at bestemme: ”Hvem er med, og hvilken rolle spiller de, der er med?” Legen bliver et spil, hvor man øver sig i ”at være med” – og at udvikle regler for ”at være med”. Men det handler også om at få erfaringer med ”at være med” eller ”at være udenfor”.
- De øver sig i at finde de legemuligheder, som kan bruges i de eksisterende omgivelser og udvikle dem i forhold til den leg, der leges. Det sker fx, når den samme kasse er en hemmelig hule, et hundehus, det hus, de bor i, eller den lastbil, de kører i.
- De forsøger at forbinde deres personlige viden og erfaringer med det, der sker i børnehaveklassen.

Leg kan her betragtes som en aktiv fortælling, hvor børnene selv definerer indholdet og påvirker forløbet igennem aktiviteter, som giver en mangfoldighed af fortolkninger og åbner en verden af muligheder. De forskellige legeforståelser handler alle om, at børnene får gennemarbejdet og afprøvet de kulturelle og sociale samspil, som de forstår mere eller mindre af, men som de kommer til forstå bedre ved at lege sig igennem dem.

Uanset om legen tilrettelægges som en børnedefineret leg, en voksendefineret leg eller en undervisningsleg, har det stor betydning, hvilke rammer pædagoger, børnehaveklasselædere, forældre og lærere giver legen, og hvilken betydning de tillægger legen som en tilgang til børnenes udvikling og læring.

Undervisning

I børnehaveklassen må undervisningsformerne på én og samme tid leve op til legens lystbetonede udgangspunkt og de rammer, der er udstukket for børnehaveklassens aktiviteter. Når leg knyttes sammen med undervisning, må det være i nogle undervisningsmønstre, der i højere grad end andre lægger op til legende undervisningsformer.

I mange børnehaver arbejdes der med rammesatte lege, hvor pædagogen definerer legens tema/indhold og organisering. Inden for denne tydelige ramme har børnene mulighed for at definere og påvirke forløbet form og indhold. Det sker fx i forløb, hvor den udstukne ramme er, at der skal laves en forårsfest for børn og forældre. Den skal organiseres som et marked med mange forskellige tilbud og aktiviteter. Her kan børnene være med til at udfylde rammen ved at komme med forslag til, hvordan markedet skal opbygges, hvordan det skal se ud, hvilke boder der skal være, hvad der skal være i de enkelte boder osv. I princippet ligner denne aktivitet til forveksling den undervisning, hvor det er børnehaveklasselæderen, der sætter rammen. Det kunne for så vidt være den samme ramme med de samme udfordringer, som børnene har erfaret i børnehaven.

Undervisningsvejledning

Perspektiveres det samme tema til undervisningen i de første skoleår, kan børnene overføre deres viden og erfaringer fra både børnehaven og børnehaveklassen til undervisningen i 1. og 2. klasse. De har fået indsigt i – og færdigheder med – denne arbejdsform, som de nu kan drage nytte af. Der er skabt en forbindelse mellem arbejdet i de forskellige institutioner. Progressionen i disse forløb giver børnene mulighed for at udvikle færdigheder i at indgå i planlægning af egne og fælles aktiviteter. De får mulighed for at tilegne sig en række færdigheder, som kan overføres fra børnehaven til børnehaveklassen og videre til undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

Skal undervisning ligesom som leg bygge på legens lyst- og frivillighedsprincipper, må den organiseres, så det er muligt for børnene at have indflydelse på undervisningens form og indhold. De skal også kunne se en mening med arbejdet og kunne vælge ud fra personlige interesser. For at det kan lade sig gøre, må forløbet opdeles og systematiseres, så det inddrager børnene i undervisningens planlægning, gennemførelse og evaluering.

Læring

Sammenholdes leg og undervisning, som det er beskrevet her, er der stort sammenfald i den måde, aktiviteterne organiseres på. Det kan være svært at se forskel på den rammesatte leg, hvor børnene fx leger cirkus, og undervisningen i de yngste klasser, hvor der arbejdes med temaet cirkus. Den rammesatte leg i børnehaven ligner i sin form den legende undervisning i skolen. Begge aktivitetsformers forudsætninger er netop *rammen*, hvor pædagoger og børnehaveklasseledere har en legitim adgang til at inspirere og støtte børnenes gøremål og sikre, at læreprocessen er i bevægelse.

Forskellen vil primært findes i den målsætning, der ligger bag arbejdet. Hvor pædagogerne i børnehaven overvejende opstiller personlige og sociale mål for børnene, vil der i skolens undervisning yderligere være mål, der er rettet mod det skolefaglige indhold. I begge tilfælde er det de voksne, der sætter rammen, og det er børnene, der udfylder den. De voksnes vigtigste opgave i forhold til børnenes aktiviteter er at være den støttestruktur, der sikrer, at læring kan finde sted inden for aktivitetens ramme, så målene nås.

Leg i et undervisnings- og læringsperspektiv

Legen er en aktivitet, der giver børnene mulighed for læring, ligesom undervisning er en aktivitet, der giver mulighed for læring. I denne fortolkning er det vanskeligt at tale om leg, som noget der primært finder sted i børnehaven eller i fritiden. Samtidig kan det være svært at tale om undervisning som en aktivitet, der primært er forbundet med skolen. Når der er særlig opmærksomhed på legens læringspotentiale, er det nødvendigt, at de voksne påtager sig et ansvar for, at legen ikke ”kører fast” i bestemte skemaer, der ikke bringer nye overvejelser og nye refleksioner i spil. Det er også afgørende, at børnehaveklasselederen er opmærksom på at inspirere legen på en anerkendende måde og med en indføling, så hun ikke overtager eller ødelægger legen.

Undervisningsvejledning

I både leg og undervisning lægges der vægt på, at de professionelle voksne forholder sig aktivt til, hvad børn leger, og hvad de lærer, når de leger. I forhold til et læringsbegreb, der lægger vægt på, at alle mennesker har behov for at blive udfordret med situationer, de ikke umiddelbart magter her og nu, repræsenterer både leg og undervisning organisationsformer, hvor de voksne rammesætter aktiviteten, men giver plads til, at børnene inddrages i arbejdet med at definere rammens handling og forløb. De er med til at udvikle ideer til forløbets tematiske indhold, aktiviteter, handling og arbejdsformer. Igen gennem konkrete eksperimenter og refleksioner får børnene ny indsigt og nye erkendelser i forhold til legens tema, men det er et professionelt ansvar at sikre refleksionen undervejs og at provokere og inspirere processer, som bringer legen og refleksionen videre.

I eksemplet med forårsfesten har aktiviteterne et formål i sig selv. Der skal laves en forårsfest. I gennem arbejdet skal børnene

- tilegne sig erfaringer med en bestemt arbejdsform
- udvikle ideer om forårsfestens muligheder
- vælge og påtage sig opgaver, som har fælles interesse
- opbygge ansvarlighed i forhold til deres valg og udførelsen af opgaverne
- lære at give og modtage hjælp
- lære at kommunikere om opgaven.

Alle disse færdigheder læres ikke på én gang, men der sker en gradvis udvikling, efterhånden som børnene får mulighed for at øve sig. Derfor er det hensigtsmæssigt, at de samme arbejdsformer øves både i børnehaven, i fritidsordning, i børnehaveklassen og i undervisningen på de efterfølgende klassetrin. På den måde udvikler børnene en række færdigheder, som har betydning for dem her og nu i forhold til det aktuelle arbejde, men også i det lange perspektiv, når de i skolen bliver præsenteret for projektarbejdet. Den måde, aktiviteterne planlægges på, kan således være med til at skabe forbindelse imellem børnehavens og skolens aktiviteter.

Planlægning af undervisning

Det kan ikke forudsættes, at børnene er bekendt med skolens forskellige organisations- og arbejdsformer, når de begynder i børnehaveklassen. Det er noget, de skal lære. De skal fx lære at håndtere skolens forskellige undervisnings- og legetilbud. Børnehaveklasselederen må gøre sig klart, hvilke forudsætninger det enkelte barn har for at indgå i skolens forskellige måder at arbejde og samarbejde på. Hvilke forudsætninger har barnet fx for at modtage en kollektiv besked og handle derefter? Det kan meget vel være, at det først skal lære at fokusere sin opmærksomhed, at det skal erfare, at den kollektive besked er vedkommende. Det kan også være, at børnehaveklasselederen skal være opmærksom på at differentiere sit budskab, så alle børn kan forstå, hvad der bliver sagt. Det er altså ikke nok at forvente, at børnene hører efter, når der bliver talt til dem i klassen. Det er nok så vigtigt at finde ud af, hvad der kræves for, at de bliver i stand til at høre efter og forstå, når der bliver talt til dem.

Undervisningsvejledning

At lære nye arbejdsformer

Aktiviteterne skal tilrettelægges, så børnene igennem konkrete erfaringer lærer, hvilke forventninger der er til dem. Det kan være hensigtsmæssigt at sætte fokus på, hvordan børnene lærer at vælge sig ind på et bestemt værksted. Er der specielle regler, der gør sig gældende? Er der forventninger til arbejdets gennemførelse og til oprydning i værkstedet, som børnene skal kende? På samme måde er det en selvstændig proces at lære børnene at opstille mål og at deltage aktivt i udvikling af nye ideer til et undervisningsforløb. Det tager tid at lære, og derfor er det en god idé at lade dette arbejde være et mål i sig selv.

Arbejdet indledes med en snak om, hvad børnene kunne tænke sig at gøre, hvis alt var muligt. De snakker, fantaserer og griner, og der går et stykke tid, inden de hver især har valgt. Herefter skal de tegne en tegning og evt. skrive om det med deres egen skrift. Tegningerne hænges op, og en efter en fortæller de om deres mål. ”Jeg vil gerne blive god til at skyde mål i fodbold”, ”Jeg vil gerne lære at læse”, ”Jeg vil gerne prøve, hvordan det er at sidde på en sky” osv.

Klassen taler om, at de her har opstillet et mål. Det er ikke sikkert, at målet er opnåeligt, men overdrivelse fremmer forståelsen. Børnene er i denne omgang fri for at blive taget til indtægt for, om de nu har indfriet deres mål. Det er ikke det, der er fokus på nu. Det drejer sig udelukkende om, at børnene får en forståelse af, hvad det vil sige at opstille mål.

Åbne og lukkede opgaver

Der skal arbejdes ud fra en grundlæggende respekt for, at børn forstår og opfatter på mange forskellige måder, og at deres viden bl.a. er knyttet til deres personlige erfaringer, forestillinger, oplevelser, følelser og erindringer. Derfor skal aktiviteterne organiseres, så de rummer mange forskellige udfordringer. Opgaver kan tilrettelægges, så de åbner og udfordrer børnenes fantasi og giver mulighed for, at de kan arbejde med forskelligt indhold og forskellige arbejdsformer. Hensigten er, at alle børnene på trods af faglige og færdighedsmæssige forskelle med succes skal kunne fordybe sig i de samme opgaver. Opgaverne må dog ikke blive så åbne, at det bliver umuligt for børnene at forholde sig til dem.

Åbne opgaver er opgaver, hvor der fx på forhånd er angivet et produkt og nogle få tydelige rammer, der stiller krav og udfordrer barnet.

Lav et akvarium

Med en kombination af tegninger og tekst viser instruktionen en række materialer, der kan anvendes: Et kasse fra kopipapir, maling, tyl, tyndt plastik, cellofan, silkepapir, sten og garn. Billeder af forskellige fisk og akvarier er hængt op på væggen, så de kan inspirere børnene. De materialer, der er angivet på instruktionen, er placeret ved værkstedet.

Inden for denne ramme er der mulighed for, at børnene kan vælge, hvad de vil lave ud fra det, de selv synes er sjovt eller interessant. Der kan opstilles mål, der er forskellige fra barn til barn. Nogle vil tegne, andre vælger at male, og atter andre vælger at lave et tredimensionelt produkt. Ingen produkter bliver ens, og alle børn kan arbejde ud fra deres egne behov og forudsætninger.

Lyst og motivation

Aktiviteterne i børnehaveklassen skal tilrettelægges med henblik på, at børnene får stimuleret og styrket deres lyst til at lære. Det betyder, at undervisningen på en gang skal forekomme vedkommende og interessant for børnene. Det kan ikke umiddelbart forventes, at de har lyst til at gå i gang med opgaver, som børnehaveklasselederen tager beslutning om og definerer på deres vegne. Det er ikke ensbetydende med, at børnehaveklasselederen ikke kan have noget på hjerte eller have noget, hun gerne vil dele med børnene, fordi hun mener, det er vigtigt for dem. Det er imidlertid en væsentlig del af det pædagogiske arbejde, at aktiviteterne tilrettelægges, så børnene kan se en idé med det, de skal lave, at de har lyst til og er nysgerrige efter at få noget mere at vide om den pågældende aktivitet. Her er det nødvendigt at være opmærksom på, hvornår børnene kan inddrages i definitionen af en opgave, og hvornår det er den voksne, der definerer opgaven.

Når der arbejdes med de voksendefinerede opgaver, er det en tilbagevendende udfordring, at ikke alle børn er lige interesserede i eller motiverede for at engagere sig i de stillede opgaver. Barnets selvværd, dets mod og evne til at gå i gang med de udfordringer, det møder, har betydning for, hvordan det giver sig i kast med de forskellige opgaver. Børnehaveklasselederen må hele tiden opbygge den nødvendige motivation, som kan tilskynde barnet til at påtage sig forskellige udfordringer.

I den forbindelse er det nødvendigt at skelne mellem:

Den ydre motivation

Her består motivationen hovedsageligt af belønning eller irettesættelse. Børnene arbejder, fordi børnehaveklasselederen siger det, eller fordi de skal. Aktiviteterne igangsættes og vedligeholdes af lærerens ros og påskønnelse eller irettesættelse. Her er det ikke væsentligt, om barnet umiddelbart har lyst til opgaven eller føler tilfredsstillelse ved udføre den.

Den indre motivation

Her kan flere af legens karakteristika genkendes. ”Det er lysten, der driver værket”. I den indre motivation ligger belønningen i selve udførelsen af opgaven. Aktiviteten bæres af interesse, udfordring, spænding eller tilfredsstillelse ved at udføre opgaven. Den indre motivation er afhængig af, om der tages udgangspunkt i et for barnet interessant emne, spørgsmål eller problem. Det er igennem den indre motivation, at børnene selv får lyst og mod til at komme med ideer og forslag til deres eget arbejde, og det er den indre motivation, der er den drivkraft, der igangsætter læreprocesser og bringer dem videre.

Undervisningsvejledning

Læring sker som en aktiv proces, hvor børnene tilegner sig ny viden og nye færdigheder igennem arbejde med aktiviteter, der opleves som frivillige og lystbetonede. Når børnenes egen motivation driver værket, er det muligt at få skolens indhold til at ske i forlængelse af og som en videreudvikling af det, børnene kender til fra børnehaven og børnehaveklassen. Ved at støtte barnets udvikling af selvværd, give det anerkendelse og tro på egen formåen vil aktiviteterne – måske med de voksnes støtte og vejledning – kunne leve op til skolens krav og forventninger.

Forskellige organisationsformer

Undervisningen kan organiseres på mange forskellige måder og med forskellige mål og hensigter, men i hvert enkelt tilfælde skal det nøje overvejes, hvilke organisations- og arbejdsformer, der bedst kan støtte et bestemt mål.

Arbejde i større og mindre grupper

Mange aktiviteter i børnehaveklassen kan organiseres, så børnene arbejder sammen i større eller mindre grupper. Det gælder fx, når en gruppe børn leger sammen, når nogle ”læser” sammen i en bog, konstruerer en togbane eller spiller et spil. Her kan grupperne arbejde side om side i klassen, og børnene kan være optaget af mange forskellige aktiviteter på samme tid.

Undervisningen kan også tilrettelægges, så børnene i kortere perioder arbejder sammen i grupper, der lægger op til forskellige undervisnings- og arbejdsformer. Gruppens sammensætningen vil her kunne organiseres, så undervisningen i de enkelte grupper på forskellig måde tilgodeser børnenes forskellige måder at tilegne sig ny viden og nye færdigheder på ved anvendelse af forskellige undervisningsmaterialer og arbejdsformer.

Begge organisationsformer giver børnehaveklasselederen mulighed for at arbejde med en mindre gruppe om en bestemt opgave. Det kan være nogle børn, der skal lære klokken, reglerne i et spil eller binde en sløjfe. Det kan også være en gruppe, der skal have hjælp til at få hold på bestemte bogstaver eller tal.

Individuelt arbejde

Det er nødvendigt at overveje, hvordan det individuelle arbejde kan støtte det enkelte barns alsidige udvikling. Det kan fx ske, når undervisningen organiseres i en åben form, hvor børnene får mulighed for at fordybe sig i opgaver, som de selv har haft indflydelse på. Det er her, de kan sy et prinsesseslør, som de skal bruge i et skuespil, eller lave et boldbræt, der skal bruges i frikvarteret. I denne form kan børnene arbejde ud fra deres egen målsætning, og de kan arbejde med mange forskellige materialer og arbejdsformer på samme tid.

Klasseundervisning

Klasseundervisningen tilgodeser især aktiviteter, hvor alle børn og voksne får fælles oplevelser som oplæsning, fortælling, fælles leg, ture og besøg eller optræden, fremlæggelser og afrunding i klassen. Denne organisationsform har sin styrke i arbejdet med klassens sociale fællesskab. Når klasseundervisningen organiseres i en åben form, hvor børnehaveklasselederen igennem sit nærvær, kropssprog og ordvalg på en gang kan for-

Undervisningsvejledning

midle undervisningens indhold og inddrage børnenes fælles og individuelle livserfaringer, får børnene mulighed for at forbinde undervisningen med egne erfaringer. Herved kan de sætte deres allerede indhøstede erfaringer og færdigheder i spil i nye sammenhænge.

It i børnehaveklassen

De første skridt i forhold til brug af computer er for mange børns vedkommende taget, inden de begynder i børnehaveklassen. De har lært at tænde og slukke maskinen og ofte også at finde deres foretrukne programmer og cd-rom'er, men i børnehaveklassen skal børnene lære at anvende teknikken målrettet og hensigtsmæssigt i forhold til, at it er en integreret del af alle skolens fag. I løbet af børnehaveklassen skal børnene lære at finde og åbne programmer fra harddisken. De skal lære at udføre de mest elementære funktioner som at genkende de digitale ikoner, deres betydning og begreber, bruge mus, tastatur, menulinier og værktøjskasser. De skal have mulighed for at eksperimentere med store og små bogstaver, tal, ord, skriftstørrelser, skrifttyper og farver, og de skal være bekendt med slettetast og mellemrumstast.

Første skoledag bliver alle børn og deres forældre fotograferet med et digitalkamera. Det tages også fotos af forskellige situationer i løbet af dagen. Efter skoletid lægger børnehaveklasselederen alle billederne ind på computeren. De efterfølgende dage laver klassen en "Klassens Bog", med navne, adresser og telefonnumre på klassens børn og forældre. I bogen er der et afsnit om første skoledag, hvor børnene sammen med børnehaveklasselederen formulerer tekster om, hvad der skete.

I begyndelsen af skoleåret bruges disse fotos i forbindelse med valg af aktiviteter. Portrætterne forsynes med et stykke magnetbånd, som hæfter sig på tavlen ud for de valgte aktiviteter. Billeder med navn og fødselsdato pryder fødselsdagskalenderen, og "Velkommen i 0. A-plakaten" uden på døren viser fotos af de børn, der går i klassen.

Efterhånden inddrages computeren til at renskrive de fælles tekster og, hvor det er muligt, til dagbogen. Desuden kan børnenes egne tegninger, historier talt ind på bånd, og eksperimenterende tekster i højere og højere grad inddrages i arbejdet. Det kan være, når børnene

- skriver tekster på computeren til deres tegninger, printer dem ud og limer dem på tegningerne
- tegner i et tegneprogram på computeren og får hjælp til at skrive tekster direkte ind i dokumentet
- importerer allerede eksisterende billeder, herunder deres egne digitale fotos, fra maskinen. Billederne omsættes til dias eller transparenter som illustration til deres producerede lydbånd og fortællinger
- sorterer indsamlede materialer og registrerer dem efter opstillede kriterier
- udfører eksperimenter og registrerer deres observationer
- formulerer opgaver til hinanden i klassen, i parallelklassen eller venskabsklassen på en anden skole.

Undervisningsvejledning

I disse aktiviteter bliver it integreret i de daglige aktiviteter. Der er ikke tale om, at børnene bliver undervist i, hvordan de skal bruge computeren, men den inddrages i arbejdet på samme måde som andre materialer, og efterhånden som børnene får brug for ny viden og nye færdigheder, bliver de vejledt af andre børn i klassen eller af børnehaveklasselederen. Det er en vigtig del af læreprocessen, at børnene kommer i situationer, hvor de skal reflektere over andre måder at løse den samme opgave på, og at de i deres fremlæggelser får mulighed for at fortælle de andre børn, hvordan de har arbejdet med it.

Lokalets indretning

Det betyder noget, hvordan børnehaveklassens lokale er indrettet. Inspirerende rum med lege- og hyggelokke, hylde med materialer og redskaber, opslagstavler og udstillingsplads til børnenes produkter og plads på gulvet til bevægelseslege understøtter aktiviteterne i børnehaveklassen. Lokalet afspejler, hvad der arbejdes med for tiden, og det bør ofte gennemgå forvandlinger. Er klassen i gang med et emne om fisk, hænger der måske fiskenet ned fra loftet, og nogle af vinduerne ligner akvarier. Handler undervisningen om Afrika, har man måske bygget en hytte og lavet andre afrikanske scenerier. Der kan være etableret ”forundringsskabe” med ting, man kan se, føle, lugte, smage osv., og ved introduktion til længerevarende emneforløb og projekter kan lokalet indrettes, så det inviterer og inspirerer til at arbejde med det nye tema. Med indretningen kan børnehaveklasselederen bryde traditioner og vaner og gøre noget uventet, der skaber overraskelser.

Det bør være synligt, at undervisningen i børnehaveklassen skal gives i form af leg og legelignende aktiviteter. Lokalet skal indrettes, så det giver mulighed for, at børnene kan arbejde i forskellige gruppestørrelser, og at der kan foregå mange forskellige aktiviteter på en gang. I det hele taget er det vigtigt, at indretningen tilgodeser en høj grad af fleksibilitet både i forhold til undervisningens introduktion, instruktion, fordybelse og udtryk. Derfor bør det overvejes, om der kan etableres steder i klassen, hvor

- der kan arbejdes med stillesiddende opgaver, der kræver opmærksomhed og ro til fordybelse
- der er plads til musiske og fysiske udtryk
- der er plads til eksperimenter
- der er mulighed for at lave ”opfindelser” og registrere iagttagelser.

I et lokale med et varieret tilbud er det nødvendigt, at legetøj, redskaber og materialer har faste, synlige pladser, så børnene har mulighed for at rydde op på egen hånd, og så det umiddelbart fremgår, at alt er kommet på rette plads.

En væsentlig forudsætning for, at en eksperimenterende og undersøgende undervisning kan lykkes, er, at undervisningens organisering er tilpasset denne arbejdsform, og at lokalets indretning tilgodeser dette. Det vil derfor være hensigtsmæssigt, at der til undervisningen med det naturfaglige område i børnehaveklassen opbygges en samling af de mest benyttede materialer. Det vil naturligvis være den konkrete undervisning og dennes organisering, der afgør, hvilke materialer børnehaveklassen har brug for: net, spande, lupper, termometre, målebånd, diverse spil og mønstermaterialer.

Undervisningsdifferentiering

En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, skal tilrettelægges, så den både styrker og udvikler det enkelte barns interesser, forudsætninger og behov og indeholder fælles oplevelser, der forbereder børnene til at samarbejde om at løse opgaver. Undervisningen i børnehaveklassen skal tilrettelægges så det, der sker i skolen, er en forlængelse og videreudvikling af det, børnene allerede har lært i deres familie, dagtilbud og fritidsinteresser. Børnenes viden og færdigheder skal videreudvikles og forfines igennem arbejdet i børnehaveklassen, så børnene får tillid til, at de kan leve op til skolens forventninger og krav.

Igennem iagttagelse og samtale med det enkelte barn må børnehaveklasselederen finde ud af, hvilke forventninger hun kan have til det, og hvordan hun bedst kan støtte barnets udvikling igennem opmuntring, udfordring og tydelige krav. Derfor er det vigtigt at tilstræbe, at der i ethvert undervisningsforløb bliver tid til samtale i klassen, i gruppen, mellem få eller mange børn og med den voksne. Børnehaveklasselederen skal være opmærksom på, hvordan hun kan inddrage børnenes ideer og tanker i undervisningen og på, hvordan hun kan tilrettelægge undervisning på baggrund af den energi, det enkelte barn lægger i temaer og aktiviteter, der ligger uden for klassens fælles undervisning.

Klassen arbejder med et fælles tema om vand.

Børnene skal eksperimentere med forskellige bådtyper, de selv fremstiller, og de skal lave en række forsøg, som er indrettet i forskellige værksteder. En lille gruppe piger afviser værkstederne. Der er ingen af værkstedstilbudene, som fanger deres interesse. De samme piger er imidlertid i anden sammenhæng meget optaget af at lege med påklædningsdukker.

Børnehaveklasselederen har tilbagevendende samtaler med pigerne om, at de skal lave deres værkstedsarbejde færdigt, og at de skal registrere deres iagttagelser. Pigerne fatter først interesse for arbejdet, da børnehaveklasselederen finder på at spørge pigerne, hvad deres påklædningsdukke mon ville arbejde med, hvis de skulle arbejde med vand. Først da får pigerne energi til selv at udfolde muligheder og komme med forslag til arbejdet.

Differentieringsformer

Når undervisningen skal tilrettelægges, så den tager udgangspunkt i børnenes forskellige behov og forudsætninger, er det vigtigt at respektere, at der er stor forskel på, hvordan børn tilegner sig ny viden og nye færdigheder, og på, hvilken viden og hvilke færdigheder de umiddelbart er motiverede for at tilegne sig. Derfor er der brug for mange forskellige måder at differentiere på:

- Sproget er et vigtigt pædagogisk redskab, og børnehaveklasselederen skal være opmærksom på, hvordan hun kan differentiere sit sprog, så børnene får hjælp til at forbinde deres hverdagsprog med det sprog og de begreber, der bruges i skolen.

Undervisningsvejledning

- Der kan differentieres på den hjælp, der gives til børnene i klassen, fordi nogle børn har større behov for støtte og vejledning for at kunne løse skolens faglige og sociale udfordringer.
- Der kan anvendes differentierede materialer, så der er forskellige materialer med forskellig sværhedsgrad og forskellige tilgange til undervisningens indhold og arbejdsformer.
- Med differentierede arbejds- og udtryksformer kan børnene tilegne sig undervisningens indhold med udgangspunkt i det, de allerede kan og ved, og herudfra tilegne sig ny viden og nye færdigheder og erfaringer.

Det individuelle og det fælles

Børnehaveklasselederen skal være opmærksom på, hvad det enkelte barn rummer af viden, erfaringer, følelser, interesser og foretrukne arbejdsformer, når hun tager stilling til, hvad barnet kan og skal lære igennem et undervisningsforløb, og hvordan undervisningen skal tilrettelægges for, at den imødekommer det enkelte barns måde at lære på.

For at kunne differentiere undervisningen må børnehaveklasselederen skaffe sig indsigt i, hvad børnene er gode til og interesserede i, når de begynder i skolen, og på baggrund heraf

- opstille mål for, hvad klassen skal lære
- opstille mål for, hvad det enkelte barn skal lære for at udvikle sig personligt, socialt og fagligt
- tilrettelægge undervisningsforløb, hvor både indhold og arbejdsformer giver mulighed for, at alle børnene kan fordybe sig med overskud og interesse
- være opmærksomhed på, hvordan det enkelte barns udvikling kan relateres til klassens samlede udvikling.

En differentieret undervisning skal på den ene side tage udgangspunkt i det enkelte barns forudsætninger og på den anden side tilrettelægges, så værdierne i folkeskolens overordnede formål tilgodeses. De rammesatte aktiviteter i leg og undervisning giver en oplagt mulighed for at organisere aktiviteterne, så begreber som medbestemmelse og medansvar kan inddrages som væsentlige temaer i den daglige undervisning med udgangspunkt i de forudsætninger, klassen nu engang har. Det kan imidlertid også være, at enkelte af formålparagraffens temaer behøver særlig opmærksomhed og må bearbejdes i et selvstændigt undervisningsforløb.

Den rummelige skole

En rummelig skole er en skole, der kan håndtere de udfordringer, den stilles overfor. Det er en skole, der ser mangfoldighed som en ressource, og som er i stand til at vise respekt for det enkelte barn uanset social og etnisk herkomst, og uanset hvilke kundskaber og færdigheder barnet i øvrigt har, når det begynder i skolen. Det er en skole,

Undervisningsvejledning

der ikke i så høj grad er optaget af at få børnene tilpasset skolens etablerede normer og traditioner som at finde ud af, hvordan skolen kan imødekomme børnenes forskellighed for herudfra at opbygge en inkluderende skole- og klassekultur, der anerkender forskelligheden som en del af fællesskabet. Det er altså en skole, der arbejder med et udvidet normalitetsbegreb, og en skole, hvor børnene lærer at se ressourcer og respektere forskelle i klassen og se forskellighed som en styrke. Det betyder, at børnehaveklasselederen på samme måde, som hun tager udgangspunkt i børnenes forskellige behov og forudsætninger, når hun tilrettelægger undervisningen, også må tage udgangspunkt i børnenes individuelle behov og forudsætninger, når hun tilrettelægger aktiviteter med sociale mål. Det er et grundlæggende omdrejningspunkt for det sociale arbejde i skolen, at det i lige høj grad sigter mod det enkelte barns som mod fællesskabets udvikling.

Når skolen skal imødekomme børnenes forskellige behov og forudsætninger, er det vigtigt, at lærere, pædagoger og børnehaveklasseledere vedvarende reflekterer deres praksis i forhold til spørgsmål som fx:

- Er mine forventninger til det enkelte barn tilpasset dets forudsætninger?
- Er undervisningen/aktiviteterne meningsfulde og brugbare for børnene?
- Er undervisningen/aktiviteterne tilrettelagt med undervisningsdifferentiering som et bærende princip?
- Formår vi at have den daglige kontakt med hvert enkelt barn?
- Hvad kendetegner den nuværende relation til de enkelte børn?
- Er kontakten bæredygtig? Kan den styrkes yderligere?
- Hvorledes kan de voksne omkring klassen arbejde, så ånd og tone i klasserummet er båret af accept og respekt for hinanden og for de aktiviteter og den undervisning, der finder sted?
- Formår vi at fange børnenes interesse og stimulere deres naturlige nysgerrighed?
- Hvorledes arbejder vi med hele klassens sociale trivsel/udvikling af sociale kompetencer?
- Hvilke metoder og organisering af undervisningen/aktiviteterne kan fremme udviklingen af sociale kompetencer?
- Hvordan kan vi inddrage børnene i opstilling af spilleregler for ”den gode adfærd” i klassen og over for hinanden?
- Er reglerne opstillet på en hensigtsmæssig og positiv måde – er der for mange?
- Er reglerne tilstrækkeligt fleksible?

Personlig rummelighed

I hverdagen vil børnehaveklasselederen løbende møde nye udfordringer. Det kan være børn, der reagerer anderledes end forventet, konflikter, der har nye udtryk og nye reaktioner, og det kan være interesser og nysgerrighed hos børnene, der afspejler tidens trends og tendenser. Her handler den personlige rummelighed om at være imødekommende over for de udfordringer, børnene kommer med, og at overveje, om de evt. kan inddrages som udgangspunkt for undervisning. Det er en vedvarende udfordring for skolens medarbejdere at agere anerkendende og integrerende over for såvel de børn, der ligner Pippi Langstrømpe, som dem, der ligner Tommy og Annika eller Gummi Tarzan.

Undervisningsvejledning

Den personlige rummelighed handler også om samarbejdet med børn og forældre. Her er det en løbende opgave at drøfte skolens værdier og holdninger – ikke for at forældrene nødvendigvis skal overtage de samme værdier, men i højere grad for at skabe en fælles forståelse af, at skolen respekterer forældrenes ret til selv at definere deres værdier, selvom det ikke er sikkert, at de kan forenes med skolens. Skolens rammer og ansvar er et andet end forældrenes. Derfor må den dels relatere arbejdet til de nationale og kommunale rammer og værdier, der er udstukket for skolens arbejde, dels vedvarende udvikle og justere de lokale rammer og værdier, skolen selv beslutter i samarbejdet med forældrene. Det er vigtigt, at både børn og forældre kender den ramme, de skal samarbejde indenfor, og de skal have forudsætninger for at forstå, hvor vigtigt det er, at de støtter både det sociale og det faglige arbejde i klassen.

Børn med særlige behov

Når børn møder skolen, har de behov for at blive anerkendt som dem, de nu er. Der er imidlertid børn, som umiddelbart påkalder sig børnehaveklasselederens særlige opmærksomhed og bekymring. Det er ofte børn, som udviser en adfærd, der kan tolkes som et tegn på, at de ikke har de optimale udviklingsbetingelser eller ikke udvikler sig optimalt. Der er en række ”tegn”, der bør give anledning til, at barnet får ekstra opmærksomhed. Det kan være

- børn, der udviser voldsom adfærd
- børn, der er påfaldende stille, triste og indadvendte
- børn, som i deres kontakt med omverdenen opleves som aggressive af kammerater og voksne
- børn, som opleves at have en kontaktsøgende adfærd, som kan være vanskelig at tilfredsstille inden for skolens/klassens rammer
- børn, som har vanskeligheder i den måde, hvorpå de bearbejder, forstår og tolker deres omverden
- børn, der er lette at aflede, og som har svært ved at overskue de komplekse sammenhænge i undervisningen og i de sociale fællesskaber, der er forbundet med skolen
- børn, som har svært ved at styre deres bevægelser og virker tunge, langsomme eller klodsede.

I de første skoleår er det et meget væsentligt udredningsarbejde for børnehaveklasseledere, lærere og pædagoger at finde ud af, hvornår det er nødvendigt at iværksætte en særlig indsats for at støtte disse børns trivsel og udvikling i skolen. Medarbejderne må stille nogle væsentlige spørgsmål i relation til barnets adfærd:

- Har vi at gøre med et barn, som endnu ikke har vænnet sig til skolen og dens kultur, en kultur, der måske adskiller sig fra de afgivne institutioners eller hjemmets?
- Har vi at gøre med et barn, hvis adfærd tyder på, at det er udsat for en særlig psykisk belastning?
- Har vi et barn, som viser tydelige tegn på, at dets trivsel er truet – et barn, hvis adfærd er for afvigende, for uacceptabel?

Undervisningsvejledning

- Har vi et barn, som allerede før skolestarten har udvist mangel på trivsel, således at der evt. er udarbejdet en diagnose/udredning af PPR/børnepsykiatrisk hospital. Har socialforvaltningen været inddraget?

Udredningsarbejdet er af stor betydning for, om den kommende opgave – at støtte barnets fortsatte udvikling og læring – vurderes som en almenpædagogisk opgave, der løses inden for klassens rammer eller en specialpædagogisk opgave, der kræver en mere indgribende indsats.

En almenpædagogisk synsvinkel

Udredningsprocessen starter med børnehaveklasselederens/lærernes/pædagogernes bekymring for barnets udvikling og trivsel. Ved de ugentlige teammøder må der gives tid til at udveksle tanker så som:

- Hvad ser vi?
- Hvad tænker vi om det, vi ser?
- Hvad må vi være mere opmærksomme og observerende på?

Hvis samtalen ikke alene skal bygge på tro, formodninger og antagelser, kan det være en god ide at føre logbog om barnet/hændelser i dagligdagen.

Næste skridt kunne være at fremlægge bekymringen over for barnets forældre, dvs. at børnehaveklasselederen og en pædagog fra fritidsordningen så konkret og beskrivende som muligt gør rede for, hvad de har set og tænkt. Hermed åbnes der for en dialog med forældrene om, hvad forældrene på deres side tænker derved, og hvilke ideer de har til afhjælpning af problemet med barnets manglede trivsel.

- Hvad kan skolen gøre?
- Hvad kan forældrene gøre?
- Hvornår mødes vi igen?

Alle muligheder for at arbejde sammen inden for klassens rammer skal være godt og grundigt afprøvet, inden en henvisning til en specialpædagogisk foranstaltning finder sted.

Det er vigtigt at understrege, at børn med særlige behov eller børn, der giver anledning til bekymring, ikke kun er den enkelte børnehaveklasseleders problem, men et anliggende for hele skolen. Derfor er det vigtigt, at der på skolerne findes et særligt forum, hvor man kan drøfte de enkelte elevers/klassers trivsel. På mange skoler har skolens specialundervisningslærere påtaget sig denne funktion ved at etableret et specialcenter (udviklingscenter, ressourcecenter eller kompetencecenter), hvor skolens leder, repræsentanter fra specialundervisningen og skolens psykolog er tilknyttet. Specialcenteret har således en persongruppe med fag- og handlekompetence, som giver mulighed for, at børnehaveklasselederen og/eller samarbejdsteamet har et netværk, som de kan henvende sig til med deres usikkerhed/bekymring for et barns trivsel og læring og der få rådgivning om, hvordan de kan arbejde videre.

Undervisningsvejledning

På baggrund af disse overvejelser udarbejdes en handleplan for de professionelle voksnes indsats. Det kan være

- opklarende samtaler med barnet
- klassearbejde
- flere samtaler med forældrene
- flere samtaler med børnehaveklasseleder, lærere og pædagoger
- ændringer i undervisningens organisationsformer, metoder og indhold
- ændring af krav til barnet
- etablering af kammeratskabsstøtte evt. fra højere klassetrin
- etablering af konsensus mellem lærere, børnehaveklasseledere og pædagoger i deres opfattelse af, hvad ”den gode adfærd” er.

Disse tiltag og overvejelser kan være en hjælp for så vidt, det overhovedet er muligt at fastholde barnet inden for almenundervisningens rammer. Både for barnet og for forældrene er det under alle omstændigheder et stort indgreb i hele familiens liv, hvis en særforanstaltning må etableres.

Tosprogede børn

Langt de fleste tosprogede børn modtager et sprogstimulerende tilbud, inden de begynder i skolen. Derfor er den dansksproglige udvikling ofte godt i gang ved skolestarten, men selvom børnene tilsyneladende har opnået gode dansksproglige færdigheder, vil der for mange børns vedkommende fortsat være behov for undervisning i dansk som andetsprog, når de begynder i børnehaveklassen.

Børnehaveklasselederen skal være opmærksom på, om der i forbindelse med det målrettede sprogarbejde i børnehaven er lavet beskrivelser af barnets sproglige udvikling og personlige læringsstrategier. Det er af stor betydning, at det sprogstøttende arbejde i børnehaveklassen tilrettelægges med udgangspunkt i dagtilbudets arbejde. Jo tidligere der sættes ind med sprogstimulering, jo bedre dansksproglig effekt opnås der. Derfor skal tosprogede børn, der har behov for det, tilbydes sprogstimulering, fra de er fyldt tre år. Hensigten med den tidlige indsats er, at tosprogede småbørn skal tale dansk på lige fod med danske børn, når de begynder i skolen. Overordnet skal undervisningen i børnehaveklassen lægge vægt på følgende centrale kundskabs- og færdighedsområder inden for dansk som andetsprog:

- Kommunikative færdigheder
- Sprog og sprogbrug
- Viden om sprogtilegnelse og egen læring
- Sprog, kultur og samfundsforhold.

Undervisningsvejledning

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal tilrettelægges, så børnene har mulighed for at komme i ægte samtale med både børn og voksne i klassen. Det betyder, at dialogen tager udgangspunkt i noget, der har barnets interesse, så der er et indhold, barnet har forudsætninger for at kommunikere om. I undervisningen er det vigtigt, at barnet får mulighed for aktivt at ytre sig om, hvad det gerne vil arbejde med og vide noget mere om. I lighed med tidligere beskrevne undervisningsformer er det vigtigt, at barnet tager stilling, opstiller mål, løbende drøfter sit arbejde med andre børn og voksne i klassen og sprogliggør sine erfaringer i fremlæggelsen af det færdige arbejde.

Sprog og sprogbrug

Undervejs i processen skal børnehaveklasselederen være opmærksom på både at stille åbne spørgsmål, som ikke blot kan besvares med et ja eller nej, men skal forklares, og hun skal udvise interesse for barnets svar. Der er stor forskel på, om barnet bliver mødt med et ”spørgsmål” som:

”Sikke en fin bil du laver – hvor er den flot”
eller

”Det ser spændende ud. Fortæl mig om det, du laver.”

Samtalen er en central del af både af børnenes sprogtilegnelse og af undervisningens faglige indhold. Børnehaveklasselederen skal være opmærksom på, hvordan hun kan støtte børnene i at udvikle et stadig større ordforråd. I forbindelse med højtlesning og fortælling i klassen skal hun sikre sig, at alle børnene har mulighed for at forstå historien ved på forhånd at skabe en forforståelse af, hvad historien handler om. Det kan være ved at indlede med en opsummering af, hvad historien endte med sidst. ”Kan I huske, hvor vi kom til? Kan I huske, hvad der skete? Hvad mon der sker nu?” Er der illustrationer til fortællingen, kan de inddrages i en indledende samtale, så der på forhånd bliver sat ord på fortællingen. Det kan være en stor hjælp for de sprogsvage børn og give dem en forudsætning for at følge med i historien.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal være så konkret som muligt. Når børnene selv er med til at definere og vælge aktiviteter, vil der være en motivation for arbejdet, som har betydning for den dialog, der kan etableres. Barnet kan måske fortælle om, hvorfor det gerne vil arbejde med netop den opgave, hvad arbejdet skal føre frem til, hvilke materialer og redskaber det gerne vil bruge osv. Det giver mulighed for at kombinere begreber og sprog. Det er tydeligt, hvad der tales om, når barnet har en hammer i hånden og skal slå søm i et bræt med en bestemt hensigt.

Undervisningsvejledning

I børnehaveklassen kan børnene kun have en gryende bevidsthed om sprogtilegnelse og om egen læring, men processen skal stimuleres og udvikles igennem børnehaveklasselærerens opmærksomhed på, at også de tosprogede børn lærer på mange forskellige måder. Det er en stor hjælp, at børnene opmuntres til at bruge forskellige kommunikationsstrategier som fx ”Kan du sige det på en anden måde?” ”Kan du bruge andre ord?” ”Hvordan kan man sige noget uden ord?” Børnene skal lære at omskrive, at bruge synonymmer, bruge kropssprog og inddrage varierede udtryksformer i kommunikationen med andre. De skal opmuntres til at spørge, når der er noget, de ikke forstår, og til at gætte sig til meninger uden at blive til grin. Endelig kan det være en god ide at have billedordbøger i klassen og at opfordre børnene til at se i disse bøger to og to sammen.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Igennem forskellige former for leg og spil får børnene mulighed for at udvikle sproget i et samspil med andre børn. I rollelegen får de erfaringer med at udtænke handling, forhandle roller, instruere roller osv. I konstruktionslege som fx at bygge togbaner udvikles og forhandles børnenes ideer, så der kan konstrueres sammenhænge med et specielt formål. I forskellige spil er der en direkte forbindelse mellem billeder og ord, og der er spil, som repræsenterer forskellige kulturmønstre. Børnene kan lære hinandens lege og herved opleve, at nogle lege er genkendelige på tværs af kultur og samfundsforhold.

Flere kulturer i klassen

Alle børn er unikke. Hver især har de en historie, der har sin begyndelse forskellige steder. I alle klasser er der børn, hvis aner stammer fra forskellige lande og fra forskellige steder i Danmark. Denne mangfoldighed kan inddrages i arbejdet med skolens rummelighed. Det kan gøres på mange måder, men det har stor betydning for børnene, at de oplever, at de bliver set og værdsat i deres skole. Der kan læses eventyr, der stammer fra forskellige lande, og drages paralleller mellem fortællingerne. Klassen kan evt. have en kuffert, som skal på rundfart for at ”se”, hvordan børn lever forskellige steder. Den kommer på skift hjem til klassens børn, hvor familien lægger ting i kufferten, som fortæller om børnekultur som fx lege, fortællinger, legetøj, skolegang, normer og traditioner, herunder helligdage, nationale højtider og fester m.m.

Tilbage i klassen får børnene efterhånden lejlighed til at fortælle deres egen og deres families historie i et historisk perspektiv. De kan fortælle om deres bedsteforældre, hvor de bor, hvor deres forældre har mødt hinanden, hvordan de er kommet til at bo, hvor de bor nu, hvordan bedstemor gik i skole, hvordan deres familie ser ud osv. Efterhånden som børnene fortæller, hænges der billeder op i klassen og oprindelsesstederne afmærkes på dels et verdenskort, dels et danmarkskort.

Igennem samarbejdet med forældrene, kontakt til venskabsforeninger, ambassader eller turistforeninger og via internettet, er det som regel muligt at finde billeder og informationer, der kan hænges op i klassen og synliggøre klassens geografiske rødder. Herved

Undervisningsvejledning

lægger undervisningen op til, at børnene får en begyndende forståelse for, at de er en del af en større helhed i en national og global dimension.

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie

I denne serie udsender Uddannelsesstyrelsen publikationer med baggrundsorientering om lovgivningen, uddannelser og enkelte fag samt vejledninger om god praksis mv. Håndbøgerne er rettet mod uddannelsernes drift.

I 2002 og 2003 er følgende udkommet eller under udgivelse i serien:

2002:

- Nr. 1: Råd og vink om mediekundskab niveau C på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 2: Råd og vink om det naturvidenskabelige eksperiment på htx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 3: Klare Mål Engelsk: Faghæfte nr. 2 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 4: Klare Mål Historie: Faghæfte nr. 4 (kun tilgængelig online) (Grundskolen)
- Nr. 5: Klare Mål Samfundskundskab: Faghæfte nr. 5 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 6: Klare Mål Natur/teknik: Faghæfte nr. 13 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 7: Klare Mål Geografi: Faghæfte nr. 14 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 8: Klare Mål Biologi: Faghæfte nr. 15 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 9: Klare Mål Fysik/kemi: Faghæfte nr. 16 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 10: Klare Mål Tysk: Faghæfte nr. 17 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 11: Klare Mål Fransk: Faghæfte nr. 18 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fokus på beskrivelsen af elevens alsidige personlige udvikling (UVM 5-407) (Grundskolen)
- Nr. 13: Råd og vink om matematik på htx – med fokus på anvendelser af ny teknologi (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 14: Råd og vink om Informationsteknologi niveau A på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 15: Råd og vink om psykologi på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 16: Klare Mål Kristendomskundskab: Faghæfte 3 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 17: Klare Mål Idræt: Faghæfte 6 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 18: Klare Mål Musik: Faghæfte 7 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 19: Klare Mål Billedkunst: Faghæfte 8 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 20: Klare Mål Håndarbejde: Faghæfte 9 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 21: Klare Mål Sløjd: Faghæfte 10 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 22: Klare Mål Hjemkundskab: Faghæfte 11 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 23: Klare Mål Dansk som andetsprog: Faghæfte 19 (kun tilgængelig online på www.klaremaal.uvm.dk) (Grundskolen)
- Nr. 24: Råd og vink på tværs af fagene på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)
- Nr. 25: Prøver Evaluering Undervisning. Dansk 2002 (UVM 5-422) (Grundskolen)
- Nr. 26: Prøver Evaluering Undervisning. Matematik – Fysik/Kemi 2002 (UVM 5-423) (Grundskolen)
- Nr. 27: Prøver Evaluering Undervisning. Fremmedsprog 2002 (UVM 5-424) (Grundskolen)
- Nr. 28: Prøver Evaluering Undervisning. Praktiske fag 2002 (UVM 5-425) (Grundskolen)
- Nr. 29: Orientering om folkeskolens afsluttende prøver 2003 (UVM 5-427) (Grundskolen)
- Nr. 30: Råd og vink om erhvervs-case på hhx (Internetpublikation) (Erhvervsgymnasiale uddannelser)

2003:

- Nr. 1: Typografi og læselighed – på skærm og papir. Brugervejledning til skrifttypen Union (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 2: Brugervejledning til MultiMedie Engelsk. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til engelsk inden for træfagene for elever med hørevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 3: Projekt, case, opgave – hvad er projektarbejde i eud? En håndbog (UVM 7-360) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4: Brugervejledning til Smedeuddannelsen. Tegnsprogsstøttet undervisningsmateriale til Smedeuddannelsen for elever med høre-, læse- og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 5: Brugervejledning til Skærm-baseret Svendepøve. Prøveforberedende undervisningsmateriale til elever med læsevanskeligheder og andre vanskeligheder under erhvervsuddannelse mv. (UVM) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 6: Manual for tilsyn med undervisning i dagbehandlingstilbud samt på opholdssteder og døgninstitutioner (UVM 0121) (Grundskolen)
- Nr. 7: Kontaktlærerens værktøjskasse (UVM) (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 8: Evaluering af de personlige kompetencer i sosu – de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser (UVM 0124) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 9: Fælles Mål: Faghæfte 1: Dansk (UVM 5-431) (Grundskolen)
- Nr. 10: Fælles Mål: Faghæfte 12: Matematik (UVM 5-432) (Grundskolen)
- Nr. 11: Fælles Mål: Faghæfte 24: Elevernes alsidige personlige udvikling (UVM 5-434) (Grundskolen)
- Nr. 12: Fælles Mål: Faghæfte 25: Børnehaveklassen (UVM 5-433) (Grundskolen)

Publikationerne kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Visse publikationer er trykt i meget begrænset oplag og kan derfor kun rekvireres i ganske særlige tilfælde mod betaling af et ekspeditionsgebyr.

Internetpublikationerne kan frit downloades fra www.uvm.dk - til eget brug.

På UVM's website - på adressen: <http://www.uvm.dk/katidek.htm> - findes en oversigt over hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000 og 2001.